



## **De aantrekkelijkheid van de intramurale ouderenzorg voor de hbo-opgeleide verpleegkundige**

Simone Versteeg  
Anke de Veer  
Marjon Brinkman  
Kim de Groot  
Anneke Francke

ISBN 978-94-6122-484-2

<http://www.nivel.nl>

[nivel@nivel.nl](mailto:nivel@nivel.nl)

Telefoon 030 2 729 700

Fax 030 2 729 729

©2018 NIVEL, Postbus 1568, 3500 BN UTRECHT

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het NIVEL te Utrecht. Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

# Inhoud

<b>Beleidsamenvatting</b>	<b>5</b>
<b>1 Inleiding</b>	<b>7</b>
1.1 Achtergrond en aanleiding van dit onderzoek	7
1.2 Doel en onderzoeksvragen	8
1.3 Het onderzoek	9
1.4 Leeswijzer	9
<b>2 De waarde van de hbo-opgeleide verpleegkundige in de intramurale ouderenzorg</b>	<b>10</b>
<b>3 De aantrekkelijkheid van de intramurale ouderenzorg</b>	<b>11</b>
3.1 Beeld van verpleegkundigen van de intramurale ouderenzorg	11
3.2 Aantrekkelijkheid van de inhoud van het werk	12
3.3 Aantrekkelijkheid van de arbeidsomstandigheden	14
3.4 Rol van leeftijd op de beeldvorming	15
<b>4 Kiezen voor de intramurale ouderenzorg</b>	<b>16</b>
4.1 Factoren die kunnen bijdragen aan keuze voor intramurale ouderenzorg	16
4.2 Aanwezige factoren in de eigen organisatie	17
4.3 Sterke kanten van de eigen organisatie en aandachtspunten	18
<b>5 Ervaringen van hbo-verpleegkunde studenten in de intramurale ouderenzorg</b>	<b>20</b>
5.1 Beeld van hbo-verpleegkunde studenten van de intramurale ouderenzorg	20
5.2 Stage in de intramurale ouderenzorg	21
5.3 Afgestudeerd en dan?	22
<b>6 Conclusie</b>	<b>24</b>
<b>Literatuur</b>	<b>28</b>
<b>Bijlage 1: Methode vragenlijstonderzoeken</b>	<b>30</b>
<b>Bijlage 2: Resultaten vragenlijstonderzoek - Paneldeelnemers</b>	<b>35</b>
<b>Bijlage 3: Resultaten vragenlijstonderzoek – hbo-verpleegkunde studenten</b>	<b>43</b>



## Beleidssamenvatting

De inzet van meer hbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg kan bijdragen, zo is de algemene verwachting, aan een hogere kwaliteit van zorg. Doel van dit onderzoek was nagaan hoe de intramurale ouderenzorg een aantrekkelijke werkplek wordt voor hbo-opgeleide verpleegkundigen en hbo-verpleegkunde (hbo-v) studenten. Vooral studenten lijken open te staan voor het werken in de intramurale ouderenzorg. Werk dat recht doet aan hun hbo-niveau en gunstige arbeidsomstandigheden werken daarbij stimulerend, aldus de studenten die meededen aan dit onderzoek. Kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-v studenten en een goede voorbereiding vanuit de opleiding op een stage in de intramurale ouderenzorg kunnen ertoe bijdragen dat afgestudeerden in de toekomst vaker kiezen voor de intramurale ouderenzorg.

### *Verpleegkundigen onderschrijven toegevoegde waarde van hbo-opgeleide verpleegkundige*

Vrijwel alle (87%) ondervraagde hbo- of mbo-opgeleide verpleegkundigen die momenteel in de intramurale ouderenzorg werken, verwachten dat de inzet van meer hbo-opgeleide verpleegkundigen een toegevoegde waarde heeft. De hbo-opgeleide verpleegkundigen die al in de intramurale ouderenzorg werken zijn daar vrijwel allemaal van overtuigd. Ook de meeste verpleegkundigen met een mbo-opleiding, namelijk 83%, verwachten dat een hbo-opgeleide verpleegkundige een meerwaarde heeft.

### *Stage heeft gunstige invloed op het beeld van de intramurale ouderenzorg*

Een meerderheid van de hbo- en mbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg (61%) heeft een positief beeld van de sector. Verpleegkundigen die elders werken, bijvoorbeeld in een ziekenhuis of de wijkverpleging, hebben meestal geen positief beeld (15%). De ondervraagde hbo-v studenten zitten daar tussenin: 42% heeft een positief beeld van de sector. De stage in de intramurale ouderenzorg heeft volgens studenten vaker een positieve invloed op de beeldvorming gehad (42%) dan een negatieve invloed (22%). De rest (36%) geeft aan dat de stage geen invloed had op het beeld dat zij hebben van de intramurale ouderenzorg. Drie op de tien ondervraagde studenten (29%) staat welwillend tegenover de gedachte om na het afstuderen in de intramurale ouderenzorg te gaan werken.

### *Inhoudelijk aantrekkelijk werk*

Veel verpleegkundigen, ook de hbo-opgeleide verpleegkundigen die elders werken, zien de aantrekkelijke kanten van het werk in de intramurale ouderenzorg. Dat wil niet zeggen dat hbo-opgeleide verpleegkundigen die momenteel elders werken in de toekomst massaal een overstap zullen maken naar de intramurale ouderenzorg. Ruim de helft van deze groep (57%) geeft aan dat zij het werken binnen de muren van een verpleeghuis onaantrekkelijk vindt. Een kwart (26%) vindt het werk met cliënten met afnemende cognitieve en communicatieve vermogens onaantrekkelijk. Deze aspecten zijn onlosmakelijk verbonden met de intramurale ouderenzorg.

### *Wens voor betere arbeidsomstandigheden*

Twee derde (69%) van de hbo- en mbo-opgeleide verpleegkundigen die in de intramurale ouderenzorg werken is in grote lijnen positief over de arbeidsomstandigheden binnen hun organisatie. Bij specifieke aspecten van de arbeidsomstandigheden vinden zij verbetering noodzakelijk. Als onaantrekkelijke arbeidsomstandigheden noemen zij het vaakst de personele bezetting (64%) en de ervaren invloed op de werktijden (33%).

### *Kwalitatief goede stageplaatsen*

Ruim de helft van de ondervraagde hbo-v studenten (53%) vindt dat zij tijdens de stage geen goed beeld kregen van het werk van de hbo-opgeleide verpleegkundige in de intramurale ouderenzorg. Ruim een derde (37%) vindt dat school wel voldoende aandacht besteedt aan het werk in de intramurale ouderenzorg. Deze resultaten duiden erop dat de kwaliteit van de stageplaatsen en de voorbereiding daarop vanuit school beter kunnen. Ook de verpleegkundigen die in de intramurale ouderenzorg werken geven aan dat de kwaliteit van de stageplaatsen verbetering behoeft: slechts 39% vindt dat hun organisatie kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-v studenten heeft.

### *Specifieke taakomschrijving en rol voor de hbo-opgeleide verpleegkundige*

Een meerderheid van zowel de ondervraagde hbo-v studenten als verpleegkundigen benadrukt dat het belangrijk is om de hbo-opgeleide verpleegkundige inhoudelijk aantrekkelijk werk te bieden. Een duidelijke functieomschrijving met de taken van een hbo-opgeleide verpleegkundige en meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in de organisatie vinden hbo-v studenten en verpleegkundigen belangrijk. Studenten benadrukken daarnaast het belang van goede arbeidsomstandigheden en een team dat openstaat voor toevoeging van een hbo-opgeleide verpleegkundige.

### *Het onderzoek*

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van twee online vragenlijsten. De eerste vragenlijst is uitgezet onder mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg en hbo-opgeleide verpleegkundigen die elders werkzaam zijn; allen deelnemers van het NIVEL Panel Verpleging & Verzorging. Deze vragenlijst is door 316 verpleegkundigen ingevuld (respons 46%): 15 hbo-opgeleide en 40 mbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg en 261 hbo-opgeleide verpleegkundigen die buiten de intramurale ouderenzorg werken. De tweede vragenlijst is uitgezet onder hbo-v studenten die in het studiejaar 2016-2017 of 2017-2018 stage liepen in de intramurale ouderenzorg. Deze vragenlijst is via sociale media en door deelnemers van het Panel verspreid, en door 209 studenten ingevuld.

# 1 Inleiding

## 1.1 Achtergrond en aanleiding van dit onderzoek

De intramurale ouderenzorg<sup>1</sup> is volop in beweging. De Hervorming Langdurige Zorg (HLZ) en initiatieven om de kwaliteit van zorg in de intramurale ouderenzorg waar nodig te verbeteren zijn daar mede debet aan.

Met de HLZ per 1 januari 2015 werd de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) opgeheven en werden langdurige zorg en ondersteuning ondergebracht in nieuwe wettelijke kaders (Ministerie van VWS, 25 april 2013). Intramurale zorg valt onder de Wet langdurige zorg (Wlz). Daarbij is de drempel voor een opname verhoogd ten opzichte van de situatie van de AWBZ: alleen mensen die 24 uur intensieve zorg of permanent toezicht nodig hebben en daarvoor een indicatie van het Centrum indicatiestelling zorg (CIZ) hebben gekregen, komen in aanmerking voor intramurale zorg. Als de omstandigheden goed zijn (bijvoorbeeld voldoende mantelzorg) kan deze zeer intensieve Wlz-gefinancierde zorg ook thuis gegeven worden. Thuiswonende mensen krijgen zorg en ondersteuning vanuit de Zorgverzekeringswet (Zvw) en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

Door de HLZ zullen ouderen dus langer thuis wonen en krijgen hun zorgverleners te maken met complexere zorgvragen. Binnen de intramurale ouderenzorg neemt de complexiteit van zorg daarom ook toe (Hamers e.a., 2016).

Een andere beleidsontwikkeling betreft initiatieven om de intramurale ouderenzorg te ondersteunen bij het bieden van kwalitatief goede zorg. Dit gebeurt onder meer via het programma Waardigheid en Trots ([www.waardigheidentrots.nl](http://www.waardigheidentrots.nl)), het invoeren van een nieuw Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg (Zorginstituut Nederland, 2017), en het beschikbaar maken van extra geld voor meer en goed opgeleid personeel in de intramurale ouderenzorg.

De beleidsontwikkelingen, in combinatie met eerder gepubliceerd onderzoek naar de aanwezigheid van een (hbo-opgeleide) verpleegkundige op de werkvloer (o.a. Aiken e.a., 2014; Damen e.a., 2015), leidden tot de verwachting dat verpleegkundigen met een hbo-opleiding verpleegkunde (hbo-v) een bijdrage kunnen leveren aan de kwaliteit van de intramurale zorg. In de intramurale ouderenzorg was de toegevoegde waarde van een (mbo- of hbo-opgeleide) verpleegkundige merkbaar bij onder andere het signaleren van problemen bij cliënten, en de coaching en sturing van andere teamleden (Damen e.a., 2015). Er is geen empirisch bewijs voor een relatie tussen de inzet van mbo- en/of hbo-opgeleide verpleegkundigen en de kwaliteit van zorg in de intramurale ouderenzorg. De optimale personeelsmix en de rol van de hbo-opgeleide verpleegkundige daarin hangt mede af van de complexiteit van de zorgvraag en de context waarin de zorg gegeven wordt (Backhaus e.a., 2018; Hamers e.a., 2016, 2017).

Daardoor is onbekend hoeveel hbo-opgeleide verpleegkundigen er nodig zijn in de intramurale ouderenzorg. Er zijn nog weinig hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg, ruim 6000, nog geen vijf procent van het zorgpersoneel in de intramurale ouderenzorg vanaf kwalificatieniveau 3. Het zorgpersoneel dat momenteel in de intramurale zorgsector werkt heeft vaak een mbo-opleiding op het gebied van de verzorging. Als er al verpleegkundigen ingezet worden betreft het vaak mbo-opgeleide verpleegkundigen. De ruim 19.000 mbo-opgeleide verpleegkundigen

---

<sup>1</sup> Tot de intramurale ouderenzorg wordt in dit rapport gerekend: zorg in een verpleeghuis, een verzorgingshuis, een zorgcentrum en/of een kleinschalige woonvoorziening.

omvangen 15 procent van het zorgpersoneel in de intramurale ouderenzorg vanaf kwalificatieniveau 3 (van der Windt e.a., 2015). Kortom, de hbo-opgeleide verpleegkundige vormt in de intramurale ouderenzorg een minderheidsgroep.

In het algemeen is er een (toenemend) tekort aan onder meer hbo-opgeleide verpleegkundigen (Berenschot, 2017; Joldersma e.a., 2017), hetgeen het mogelijk (extra) lastig maakt om meer hbo-opgeleide verpleegkundigen te interesseren voor de intramurale ouderenzorg. Naast de krappe arbeidsmarkt, wordt het aantrekken van hbo-opgeleide verpleegkundigen namelijk verder bemoeilijkt door de negatieve beeldvorming van de ouderenzorg. Als reactie op de negatieve beeldvorming van de ouderenzorg zijn reeds enkele initiatieven ontstaan voor een positiever beeld (Ministerie van VWS, 7 april 2017). Zo hebben in 2014 de sociale partners in de ouderenzorg de campagne 'Daar zit meer achter' gestart ([www.daarzitmeerachter.nl](http://www.daarzitmeerachter.nl)). Deze campagne is gericht op het enthousiast maken van hbo-opgeleide verpleegkundigen voor het werken in de intra- of extramurale ouderenzorg.

Door stage te lopen in de intramurale ouderenzorg krijgen hbo-verpleegkunde (hbo-v) studenten een beeld van de sector. Aantrekkelijke stageplaatsen kunnen bijdragen aan een positiever beeld. Studenten blijven vaak werken op de plaats waar zij hun afstudeerstage lopen (ActiZ e.a., 2014). In dat kader is het belangrijk om tijdens de opleiding, en specifiek in het laatste studiejaar, stage te lopen in de intramurale ouderenzorg en kwalitatief goede en voldoende stageplekken te bieden (de Veer e.a., 2011).

Samenvattend, mede gezien de toename van ouderen met complexe problematiek in de intramurale ouderenzorg kunnen verpleegkundigen met een hbo-opleiding een belangrijke bijdrage leveren aan de kwaliteit van zorg. Tegelijkertijd is er een toenemend tekort aan hbo-opgeleide verpleegkundigen en een imago probleem in de ouderenzorg. Inzicht in hoe aantrekkelijk of onaantrekkelijk het werken in de intramurale ouderenzorg voor hbo-opgeleide verpleegkundigen is en hoe dat aantrekkelijker kan worden, is dan ook wenselijk.

## 1.2 Doel en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is nagaan in hoeverre de intramurale ouderenzorg een aantrekkelijke werkplek is voor hbo-opgeleide verpleegkundigen. Dat vragen we aan de (toekomstige) hbo-opgeleide verpleegkundigen zelf. Omdat de mbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale zorg in de toekomst te maken kunnen krijgen met (meer) hbo-opgeleide collega's, is hun mening van belang bij het onderzoek onder hbo-opgeleide verpleegkundigen en betrekken we hen ook in het onderzoek.

We beantwoorden de volgende onderzoeksvragen:

1. *Vinden hbo- en mbo-opgeleide verpleegkundigen die momenteel in de intramurale ouderenzorg werken het belangrijk dat er meer hbo-opgeleide collega's komen?*
2. *Welk beeld hebben mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg en hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in andere sectoren van het werken in de intramurale ouderenzorg? In het bijzonder: Welke aspecten van het werken in de intramurale ouderenzorg worden door verpleegkundigen als (on)aantrekkelijk ervaren?*

Hierbij kijken we ook naar verschillen tussen:

- a. Verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg en elders werkzame verpleegkundigen;
- b. Oudere en jongere verpleegkundigen.



3. *Welke factoren bevorderen dat hbo-opgeleide verpleegkundigen kiezen voor de intramurale ouderenzorg?*
4. *Wat is er volgens hbo-verpleegkunde studenten die stage hebben gelopen in de intramurale ouderenzorg nodig om ervoor te zorgen dat ze na hun afstuderen in de intramurale ouderenzorg gaan werken?*

### **1.3 Het onderzoek**

Er is gebruik gemaakt van twee gegevensbronnen:

- Een online vragenlijstonderzoek onder 261 hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in andere sectoren dan de intramurale ouderenzorg (ziekenhuizen, GGZ e.a.) en 15 hbo-opgeleide en 40 mbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg. De verpleegkundigen zijn deelnemers van het NIVEL Panel Verpleging & Verzorging. Zij vulden een online vragenlijst in met voornamelijk voor-gestructureerde vragen. De respons op deze vragenlijst was 46%.
- Een online vragenlijstonderzoek onder 209 hbo-verpleegkunde studenten die in het studiejaar 2016-2017 of 2017-2018 stage liepen in de intramurale ouderenzorg. Zij vulden een online vragenlijst in met voornamelijk voor-gestructureerde vragen. De vragenlijst werd via sociale media (waaronder LinkedIn/Twitter) en deelnemers van het Panel Verpleging & Verzorging verspreid.

Meer informatie over de onderzoeksmethode is te vinden in bijlage 1.

### **1.4 Leeswijzer**

In hoofdstuk twee staat de ervaren waarde van hbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg centraal. In hoofdstuk drie wordt de vraag beantwoord welk beeld verpleegkundigen van de intramurale ouderenzorg hebben. Hoofdstuk vier beantwoordt de vraag welke factoren bevorderen dat een hbo-opgeleide verpleegkundige kiest voor de intramurale ouderenzorg. Hoofdstuk vijf baseert zich op de vragenlijst onder hbo-v studenten die stage liepen in de intramurale ouderenzorg, en beantwoordt de vraag wat er nodig is voor een keuze om in de intramurale ouderenzorg te werken. Hoofdstuk zes omvat de conclusie van dit rapport. Met het oog op de leesbaarheid zijn in de hoofdstukken soms gedeelten van tabellen te zien. De volledige tabellen met de resultaten van de vragenlijstonderzoeken staan in bijlage 2 en 3.

## 2 De waarde van de hbo-opgeleide verpleegkundige in de intramurale ouderenzorg

**Vrijwel alle (87%) verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg verwachten dat de hbo-opgeleide verpleegkundige van toegevoegde waarde kan zijn in de intramurale ouderenzorg. Dit vinden zowel de hbo- als de mbo-opgeleide verpleegkundigen.**

In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag of hbo- of mbo-opgeleide verpleegkundigen die momenteel in de intramurale ouderenzorg werken het belangrijk vinden dat er meer hbo-opgeleide collega's komen. De meerderheid (55%) van deze verpleegkundigen vindt dat de hbo-opgeleide verpleegkundige zeer zeker van toegevoegde waarde is en nog eens een derde (32%) verwacht een toegevoegde waarde. Slechts 2% geeft aan te denken van niet en de overige 11% weet het niet (tabel 2.1).

Mbo-opgeleide verpleegkundigen lijken minder positief dan de hbo-opgeleide verpleegkundigen, maar bij toetsing blijken de percentages niet statistisch significant te verschillen. Ook mbo-opgeleide verpleegkundigen zijn overwegend positief over de toegevoegde waarde van de hbo-opgeleide verpleegkundige.

**Tabel 2.1** De toegevoegde waarde van de hbo-opgeleide verpleegkundige in de intramurale ouderenzorg volgens verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg, uitgesplitst naar opleidingsniveau (% verpleegkundigen, n=53)<sup>1</sup>

Kan de hbo-opgeleide verpleegkundige van toegevoegde waarde zijn in de intramurale ouderenzorg?	Hbo-opgeleide verpleegkundige (n=13)	Mbo-opgeleide verpleegkundige (n=40)	Totaal (n=53)
Ja, zeer zeker een toegevoegde waarde	85%	45%	55%
Ja, ik denk het wel	15%	38%	32%
Ik weet het niet	0%	15%	11%
Nee, ik denk het niet	0%	3%	2%
Nee, zeker geen toegevoegde waarde	0%	0%	0%

<sup>1</sup> Fisher's exact test, geen statistisch significant verschil ( $p > 0,05$ ).

Bij 85% van de ondervraagde mbo-opgeleide verpleegkundigen die in de intramurale ouderenzorg werken, werkte er al minimaal één hbo-verpleegkundige in de organisatie. Mbo-opgeleide verpleegkundigen zijn niet positiever over de toegevoegde waarde van een hbo-opgeleide verpleegkundige wanneer zij al een hbo-opgeleide verpleegkundige in hun eigen organisatie hebben werken dan mbo-opgeleide verpleegkundigen die daar nog geen ervaring mee hebben ( $p > 0,05$ ).

### 3 De aantrekkelijkheid van de intramurale ouderenzorg

*Zes van de tien verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg hebben een positief beeld van het werk en zij zien veel aantrekkelijke aspecten aan het werk. Zij vinden het vooral aantrekkelijk om bij te dragen aan de kwaliteit van leven van hun cliënten. Meest aantrekkelijk voor hen zijn de gerichtheid op het functioneel en psychosociaal welbevinden, de aandacht voor zingeving en de zorg voor een veilige en vertrouwde sfeer binnen een afdeling.*

*Slechts één op de zes hbo-opgeleide verpleegkundigen die elders werken heeft een positief beeld van de intramurale ouderenzorg. Twee op de zes heeft een negatief beeld en de helft heeft een neutraal beeld. Hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam buiten de intramurale ouderenzorg zien zeker aantrekkelijke kanten aan de inhoud van het werken in de intramurale ouderenzorg, al is het in mindere mate dan de groep die daadwerkelijk in de sector werkt. Het meest noemen zij de verantwoordelijkheid voor de totale zorgverlening en coördinatie (regierol) als aantrekkelijk. Onaantrekkelijk vinden ze het om te werken tussen de muren van de ouderenzorg en met cliënten met afnemende cognitieve en communicatieve vermogens.*

*De arbeidsomstandigheden in de intramurale ouderenzorg worden door alle ondervraagde verpleegkundigen minder aantrekkelijk gevonden dan de inhoud van het werk. De meest aantrekkelijke arbeidsomstandigheden zijn volgens de hbo- en mbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg de bij- en nascholingsmogelijkheden, het werken in zelfsturende teams en de onregelmatigheidstoelage. De hbo-opgeleide verpleegkundigen die elders werken herkennen dit in (veel) geringere mate. De personele bezetting en (voor hbo-opgeleide verpleegkundigen buiten de intramurale ouderenzorg) het salaris bestempelen de verpleegkundigen het vaakst als onaantrekkelijk.*

Dit hoofdstuk beantwoordt de onderzoeksvraag naar het beeld dat verpleegkundigen hebben van het werk in de intramurale ouderenzorg. Paragraaf 3.1 beschrijft het algemene gevoel dat verpleegkundigen hierbij hebben. Vervolgens gaan we in paragraaf 3.2 in op de aantrekkelijke en onaantrekkelijke aspecten van de inhoud van het werk in de intramurale ouderenzorg. Wat verpleegkundigen aantrekkelijk en onaantrekkelijk vinden aan de arbeidsomstandigheden staat beschreven in paragraaf 3.3. Ten slotte gaan we in op de rol van de leeftijd van de verpleegkundige op de beeldvorming (paragraaf 3.4).

#### 3.1 Beeld van verpleegkundigen van de intramurale ouderenzorg

De meerderheid van de hbo- en mbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg (61%) heeft een positief beeld van de intramurale ouderenzorg (tabel 3.1). Slechts 7% van hen heeft een negatief beeld. Dit beeld verschilt significant van de hbo-opgeleide verpleegkundigen die elders werken, van wie een aanzienlijk kleiner percentage een positief beeld (15%) en een groter percentage een negatief beeld (35%) heeft. Kortom, verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg hebben een positiever beeld van de intramurale ouderenzorg dan verpleegkundigen die elders werken.

**Tabel 3.1** *Het beeld van verpleegkundigen van de intramurale ouderenzorg, uitgesplitst naar verpleegkundigen wel/niet werkzaam in de intramurale ouderenzorg (io) (% verpleegkundigen, n=314)<sup>1</sup>*

Vraag 4: Mijn beeld van de intramurale ouderenzorg is...	Verpleegkundige werkzaam in de io <sup>2</sup> (n=54)	Verpleegkundige elders werkzaam (n=260)	Totaal (n=314)
Positief	61%	15%	23%
Neutraal	31%	50%	47%
Negatief	7%	35%	30%

<sup>1</sup> Fisher's exact test p<0,001.

<sup>2</sup> Voor deze groep zijn hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg en mbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg samengevoegd.

### 3.2 Aantrekkelijkheid van de inhoud van het werk

Om inzicht te krijgen in het beeld dat de verpleegkundigen hebben van de intramurale ouderenzorg, is aan de verpleegkundigen die daar werken gevraagd welke aspecten van de inhoud van het werk zij als (on)aantrekkelijk ervaren. Verpleegkundigen die elders werken vroegen we welke aspecten van de intramurale ouderenzorg zij *denken* dat (on)aantrekkelijk zijn. Tabel 3.2 beschrijft de aspecten die minimaal 75% van de verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg of van de verpleegkundigen die elders werken aantrekkelijk vindt (zie bijlage 2, tabel B2.3 voor de volledige tabel).

**Tabel 3.2** *Aspecten van de inhoud het werk die door minimaal 75% van de verpleegkundigen in één van de twee groepen als aantrekkelijk worden bestempeld, uitgesplitst naar verpleegkundigen wel /niet werkzaam in de intramurale ouderenzorg (io) (% verpleegkundigen, n=316)<sup>1,2</sup>*

Aantrekkelijk aspect van het werk	Verpleegkundige werkzaam in de io <sup>3</sup> (n=55)	Verpleegkundige elders werkzaam (n=261)
<i>Doelgroep</i>		
Werken met kwetsbare ouderen, vaak ouder dan 80 jaar <sup>4</sup>	81%	53%
Clënten met complexe zorgvragen, multimorbiditeit en polyfarmacie	84%	75%
Clënten met complexe ethische vragen (zoals het al dan niet in- of doorzetten van behandeling, eindeleven-beslissingen) <sup>5</sup>	87%	74%
Clënten waarbij behoud van kwaliteit van leven centraal staat (en niet meer genezing), palliatieve zorg <sup>6</sup>	95%	75%
<i>Omgeving</i>		
Samenwerking met andere disciplines zoals de specialist ouderengeneeskunde, geestelijk verzorger, paramedici <sup>7</sup>	91%	75%
Werken met verzorgenden en helpenden/zorgassistenten <sup>8</sup>	78%	40%
Werken met familie/sociale netwerk van de cliënt	87%	79%
<i>Taak en inhoud van het werk</i>		
Zorg verlenen gericht op functionele en psychosociale welbevinden van cliënt en naasten <sup>9</sup>	96%	77%
Verantwoordelijk zijn voor totale zorgverlening en continuïteit van de zorg aan de cliënt	93%	84%

- tabel 3.2 wordt vervolgd -

- vervolg tabel 3.2 -

Aantrekkelijk aspect van het werk	Verpleegkundige werkzaam in de io <sup>3</sup> (n=55)	Verpleegkundige elders werkzaam (n=261)
Aandacht voor zingevingsvragen, stemmingsstoornissen, angst voor afhankelijkheid en verlies van autonomie <sup>10</sup>	96%	74%
Het creëren van een sfeer van veiligheid en vertrouwen binnen een afdeling <sup>11</sup>	98%	75%
Verantwoordelijk zijn voor de coördinatie van de zorgverlening door de verschillende disciplines en de continuïteit van zorg (regierol)	89%	82%
Als inhoudsdeskundige, coördinator en gespreksleider een rol spelen bij ethische vraagstukken (zoals eindeleven-beslissingen, vrijheidsbeperkingen)	75%	71%
Bijdragen aan zelfmanagement en het voorkomen van fysieke en psychische achteruitgang <sup>12</sup>	93%	75%
Organiseren van de zorg binnen teams, afdelingen en/of instelling breed (bijvoorbeeld ten behoeve van therapeutisch klimaat, werkklimaat en patiëntveiligheid) <sup>13</sup>	80%	65%
Bijdragen aan kwaliteitsverbetering in de intramurale ouderenzorg <sup>14</sup>	93%	67%
Scholing, training en coaching geven aan collega's (zoals vakinhoudelijke bijeenkomsten en werkgroepen)	75%	71%
Studenten in opleiding coachen en begeleiden en hierbij een optimaal leerklimaat realiseren <sup>15</sup>	91%	75%

<sup>1</sup> Hier is per aspect een Fisher's exact test uitgevoerd naar de relatie tussen wel of niet werkzaam in de intramurale ouderenzorg en wel of niet een aantrekkelijk aspect.

<sup>2</sup> Het totaal aantal respondenten varieert per aspect tussen n=313 en n=316.

<sup>3</sup> Voor deze groep zijn hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg en mbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg samengevoegd.

<sup>4</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>5</sup> Fisher's exact test p= 0,037; <sup>6</sup> Fisher's exact test p= 0,001; <sup>7</sup> Fisher's exact test p=0,008;

<sup>8</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>9</sup> Fisher's exact test p=0,001; <sup>10</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>11</sup> Fisher's exact test p<0,001;

<sup>12</sup> Fisher's exact test p=0,004; <sup>13</sup> Fisher's exact test p=0,038; <sup>14</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>15</sup> Fisher's exact test p=0,011.

Aspecten van de doelgroep, de omgeving en de taken en inhoud van het werk vinden zowel verpleegkundigen binnen, als buiten de intramurale ouderenzorg aantrekkelijk. Verpleegkundigen die in de intramurale ouderenzorg werken vinden genoemde aspecten over het algemeen (nog) aantrekkelijker dan de verpleegkundigen die elders werken. De duidelijke meerderheid van beide groepen vindt de aspecten uit tabel 3.2 aantrekkelijk. Wat betreft "werken met verzorgenden en helpenden/zorgassistenten" geldt dit echter niet. Minder dan de helft van de verpleegkundigen buiten de intramurale ouderenzorg vindt dit aspect aantrekkelijk: 40% versus 78% van de verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg. Ook het aspect "werken met kwetsbare ouderen, vaak ouder dan 80 jaar" wordt door deze groep met 53% duidelijk minder vaak als aantrekkelijk bestempeld dan door de verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg (81%).

**Tabel 3.3 Aspecten van de inhoud van het werk in de intramurale ouderenzorg die door meer dan 20% van de verpleegkundigen in één van de groepen als onaantrekkelijk worden bestempeld, uitgesplitst naar verpleegkundigen wel/niet werkzaam in de intramurale ouderenzorg (io) (% verpleegkundigen, n=316)<sup>1,2</sup>**

Onaantrekkelijk aspect van het werk	Verpleegkundige werkzaam in de io <sup>3</sup>	Verpleegkundige elders werkzaam
<i>Doelgroep</i>		
Cliënten met afnemende cognitieve en communicatieve vermogens (bijvoorbeeld met dementie) <sup>4</sup>	0%	26%
<i>Omgeving</i>		
Zorgverlening in een verpleeghuis <sup>5,6</sup>	13%	57%

<sup>1</sup> Hier is per aspect een Fisher's exact test uitgevoerd naar de relatie tussen wel of niet werkzaam in de intramurale ouderenzorg en wel of niet een onaantrekkelijk aspect.

<sup>2</sup> Het totaal aantal respondenten varieert per aspect tussen n=313 en n=316.

<sup>3</sup> Voor deze groep zijn hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg en mbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg samengevoegd.

<sup>4</sup> Fisher's exact test  $p < 0,001$ ; <sup>5</sup> Omdat in het "Expertisegebied Geriatrieverpleegkundige" (V&VN, 2016) wordt gesproken over het verpleeghuis als werkomgeving is deze term in de vragenlijst overgenomen. <sup>6</sup> Fisher's exact test  $p < 0,001$ .

De meest genoemde onaantrekkelijke aspecten aan het werk in de intramurale zorg zijn het werken in een verpleeghuis en het werken met cliënten die cognitief en communicatief achteruit gaan (tabel 3.3). De meerderheid van de hbo-opgeleide verpleegkundigen die elders werken noemt het werk in het verpleeghuis onaantrekkelijk (57%).

### 3.3 Aantrekkelijkheid van de arbeidsomstandigheden

In aanvulling op de aantrekkelijkheid van de inhoud van het werk, vroegen we naar de aantrekkelijkheid van de arbeidsomstandigheden in de intramurale ouderenzorg. Gebleken is dat de verpleegkundigen deze veel minder aantrekkelijk vinden dan de inhoud van het werk. Geen enkele van de arbeidsomstandigheden wordt door minstens 75% van de verpleegkundigen werkzaam binnen de intramurale ouderenzorg óf door minstens 75% van de verpleegkundigen die elders werken als aantrekkelijk bestempeld (zie ook bijlage 2, tabel B2.4 voor de volledige tabel).

De meest aantrekkelijke arbeidsomstandigheden voor verpleegkundigen binnen en buiten de intramurale ouderenzorg zijn de bij- en nascholingsmogelijkheden (71% en 25%), het werken in zelfsturende teams (47% en 42%) en de onregelmatigheidstoelage (43% en 25%). Ook nu vinden verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg de arbeidsomstandigheden in deze zorg aantrekkelijker dan de verpleegkundigen die elders werken: een kleiner deel van deze laatstgenoemde groep schat de arbeidsomstandigheden in de intramurale ouderenzorg als aantrekkelijk in.

Tabel 3.4 toont de arbeidsomstandigheden die minimaal 20% van de hbo-of mbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg of van de hbo-opgeleide verpleegkundigen die elders werken, onaantrekkelijk vindt. Het valt op dat in vergelijking met de aspecten van het werk zelf, de arbeidsomstandigheden in de intramurale ouderenzorg vaker als onaantrekkelijk worden bestempeld. Dit geldt in het bijzonder voor de personele bezetting en (vooral voor hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam buiten de intramurale zorg) het salaris.

**Tabel 3.4** Arbeidsomstandigheden in de intramurale ouderenzorg die door minimaal 20% van de verpleegkundigen in één van de groepen als onaantrekkelijk worden bestempeld, uitgesplitst naar verpleegkundigen wel/niet werkzaam in de intramurale ouderenzorg (io) (%verpleegkundigen, n=313)<sup>1,2</sup>

Onaantrekkelijke arbeidsomstandigheden	Verpleegkundige werkzaam in de io <sup>3</sup>	Verpleegkundige elders werkzaam
Werktijden (bijvoorbeeld lengte van de dienst en onregelmatigheid) <sup>4</sup>	11%	41%
Salaris <sup>5</sup>	27%	57%
Onregelmatigheidstoeslag <sup>6</sup>	11%	30%
Bij- en nascholingsmogelijkheden <sup>7</sup>	4%	28%
Doorgroeimogelijkheden <sup>8</sup>	11%	47%
Personele bezetting <sup>9</sup>	64%	85%
Mogelijkheid om werktijden te kiezen (bijvoorbeeld om af te stemmen op de schooltijden van kinderen, werktijden partner)	33%	42%
Werken met zelfsturende teams <sup>10</sup>	11%	23%

<sup>1</sup> Hier is per arbeidsomstandigheid een Fisher's exact test uitgevoerd naar de relatie tussen wel of niet werkzaam in de intramurale ouderenzorg en wel of niet een onaantrekkelijke arbeidsomstandigheid.

<sup>2</sup> Het totaal aantal respondenten varieert per arbeidsomstandigheid tussen n=309 en n=313.

<sup>3</sup> Voor deze groep zijn hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg en mbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg samengevoegd.

<sup>4</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>5</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>6</sup> Fisher's exact test p=0,004; <sup>7</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>8</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>9</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>10</sup> Fisher's exact test p=0,045.

### 3.4 Rol van leeftijd op de beeldvorming

Uit paragraaf 3.1 bleek al dat 23% van de ondervraagde verpleegkundigen een positief, 47% een neutraal en 30% een negatief beeld van de intramurale ouderenzorg heeft. We zijn nagegaan of leeftijd een rol speelt bij de beeldvorming. Wellicht hebben oudere verpleegkundigen meer affiniteit met ouderen en daardoor een positiever beeld van de intramurale ouderenzorg dan jongere verpleegkundigen. Hier zijn geen aanwijzingen voor gevonden (zie ook bijlage 2, tabel B2.2).

## 4 Kiezen voor de intramurale ouderenzorg

*Volgens hbo- en mbo-opgeleide verpleegkundigen die al in die sector werken kunnen veel verschillende factoren ertoe bijdragen dat hbo-opgeleide verpleegkundigen kiezen voor werken in de intramurale ouderenzorg. De allerbelangrijkste factoren zijn volgens hen: een duidelijke functieomschrijving met de taken van de hbo-opgeleide verpleegkundige, inhoudelijk aantrekkelijk werk, de aanwezigheid van meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in de organisatie om mee te sparren en een beter imago van de intramurale ouderenzorg.*

*Aandachtspunten die de aantrekkelijkheid van het werk in de intramurale ouderenzorg voor hbo-opgeleide verpleegkundigen kunnen vergroten zijn: extra ondersteuning in het eerste jaar van de aanstelling, kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-v studenten, stageplaatsen voor hbo-v studenten in het laatste jaar van hun opleiding, extra ondersteuning vanuit het management, en een beter imago van de intramurale ouderenzorg.*

Dit hoofdstuk geeft antwoord op de vraag welke factoren volgens verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg zouden bevorderen dat hbo-opgeleide verpleegkundigen kiezen voor de intramurale ouderenzorg. Paragraaf 4.1 beschrijft de factoren die, volgens de verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg, ervoor zorgen dat hbo-opgeleide verpleegkundigen kiezen voor werk in de intramurale ouderenzorg. In hoeverre deze factoren ook daadwerkelijk aanwezig zijn in hun eigen organisatie staat in paragraaf 4.2. Door de antwoorden op beide vragen te combineren formuleren we de aantrekkelijk gevonden factoren van de intramurale ouderenzorg en de factoren die vooral aandacht vragen (paragraaf 4.3). De resultaten zijn gebaseerd op de antwoorden van de mbo- en hbo- opgeleide verpleegkundigen die in de intramurale ouderenzorg werken. Gezien het geringe aantal verpleegkundigen (n=55) moeten de antwoorden vooral gezien worden als indicatief<sup>2</sup>.

### 4.1 Factoren die kunnen bijdragen aan keuze voor intramurale ouderenzorg

Over het algemeen geldt dat vrijwel alle 14 factoren van werken in de intramurale ouderenzorg die genoemd zijn in tabel 4.1 belangrijk gevonden worden. Vier van de veertien factoren vindt de meerderheid van de verpleegkundigen 'erg' belangrijk voor het bijdragen aan de keuze van de hbo-opgeleide verpleegkundige om in de intramurale ouderenzorg te werken (tabel 4.1).

Allereerst geven de verpleegkundigen aan dat er een duidelijke functieomschrijving met de taken voor de hbo-opgeleide verpleegkundige moet zijn (71%) en dat het imago van de intramurale ouderenzorg moet verbeteren (67%). De aanwezigheid van meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in de organisatie om mee te sparren (57%) en inhoudelijk aantrekkelijk werk (53%) zijn andere vaak als 'erg belangrijk' genoemde factoren.

Tot de minder belangrijke factoren behoren een duidelijk onderscheid in taken van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen en een duidelijk onderscheid in salarisschalen van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen (24% en 22% vindt dit niet zo belangrijk). Verdere uitsplitsing naar de opleiding van de verpleegkundigen laat zien dat het vooral de mbo-opgeleide verpleegkundigen zijn die deze factoren niet zo belangrijk vinden. Nagenoeg alle hbo-opgeleide verpleegkundigen vinden deze factoren wel degelijk belangrijk om bij te dragen aan de keuze van hbo-opgeleide verpleegkundigen voor werk in de

<sup>2</sup> De vragen zijn beantwoord door een beperkt aantal verpleegkundigen, en veelal mbo-opgeleide verpleegkundigen. De antwoorden moeten daarom met enig voorbehoud geïnterpreteerd worden; sommige elementen vinden hbo-opgeleide verpleegkundigen belangrijker dan mbo-opgeleide verpleegkundigen (zie ook bijlage 2 tabel B2.6). Er zijn geen verschillen gevonden tussen mbo-opgeleide en hbo-opgeleide verpleegkundigen in de mate waarin de factoren in hun organisatie gerealiseerd zijn (zie ook bijlage 2 tabel B2.7)



intramurale ouderenzorg (zie ook bijlage 2 tabel B2.6).

**Tabel 4.1** Factoren die ertoe kunnen bijdragen dat een hbo-opgeleide verpleegkundige kiest voor de intramurale ouderenzorg volgens verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg (% verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg, n=51)

Factoren	Niet zo belangrijk	Belangrijk	Erg belangrijk
Inhoudelijk aantrekkelijk werk	2%	45%	53%
Goede arbeidsomstandigheden	10%	59%	31%
Goede voorlichting over het werk in de intramurale ouderenzorg	0%	51%	49%
Duidelijke functieomschrijving met de taken van de hbo-opgeleide verpleegkundige	0%	29%	71%
Meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in organisatie om mee te sparren <sup>1</sup>	4%	39%	57%
Duidelijk onderscheid zijn in taken van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen <sup>2</sup>	24%	57%	20%
Extra ondersteuning vanuit het management	10%	61%	29%
Duidelijk onderscheid in salarisschalen van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen	22%	59%	20%
Kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten	2%	49%	49%
Stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten in het laatste jaar van hun opleiding	10%	41%	49%
In het eerste jaar van de aanstelling extra ondersteuning voor de hbo-v verpleegkundige (bijvoorbeeld inwerkprogramma) <sup>3</sup>	16%	61%	24%
Verruiming van de huidige bevoegdheden van hbo-verpleegkundigen	16%	63%	22%
Beter imago van de intramurale ouderenzorg	8%	25%	67%
Het openstaan voor verandering binnen het bestaande team voor de toevoeging van een hbo-verpleegkundige in het team	6%	47%	47%

<sup>1</sup> Voor deze factor verschillen mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg significant van elkaar. Zie ook bijlage 2 tabel B2.6. Fisher's exact test p=0,006.

<sup>2</sup> Idem. Fisher's exact test p=0,022.

<sup>3</sup> Idem. Fisher's exact test p=0,046.

## 4.2 Aanwezige factoren in de eigen organisatie

Per factor gaven de verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg aan in hoeverre deze in hun organisatie al aanwezig was (tabel 4.2). Hierbij zijn de verpleegkundigen die aangaven het niet te weten buiten beschouwing gelaten. Uit de tabel blijkt dat meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen om mee te sparren (70%), inhoudelijk aantrekkelijk werk (69%), goede arbeidsomstandigheden (68%), en een duidelijk onderscheid in salarisschalen van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen (55%) door meer dan de helft van verpleegkundigen die werkzaam zijn in de intramurale ouderenzorg is aangemerkt als aangeboden door de eigen organisatie. Toch zijn er ook factoren die volgens de verpleegkundigen ontbreken. Meest genoemd worden extra ondersteuning voor de hbo-opgeleide verpleegkundige in het eerste jaar van de aanstelling (44%) en stageplaatsen voor hbo-opgeleide verpleegkundigen in het laatste jaar van hun opleiding (30%).

**Tabel 4.2** De aanwezigheid van factoren die potentieel bijdragen aan de keuze van een hbo-opgeleide verpleegkundige voor het werk in de intramurale ouderenzorg volgens verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg (% verpleegkundigen dat het (on)eens is met de stelling, n=51)<sup>1,2</sup>

Mijn organisatie biedt aan hbo-opgeleide verpleegkundigen	Mee eens <sup>3</sup>	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee oneens <sup>4</sup>
A - Inhoudelijk aantrekkelijk werk	69%	19%	13%
B - Goede arbeidsomstandigheden	68%	23%	9%
C - Goede voorlichting over het werk in de intramurale ouderenzorg	50%	43%	7%
D - Duidelijke functieomschrijving met de taken van de hbo-opgeleide verpleegkundige	49%	28%	23%
E - Meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in organisatie om mee te sparren	70%	17%	13%
F - Duidelijk onderscheid in taken van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen	38%	38%	23%
G - Extra ondersteuning vanuit het management	38%	49%	13%
H - Duidelijk onderscheid in salarisschalen van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen	55%	36%	10%
I - Kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten	39%	39%	22%
J - Stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten in het laatste jaar van hun opleiding	35%	35%	30%
K - In het eerste jaar van de aanstelling extra ondersteuning voor de hbo-verpleegkundige (bijvoorbeeld inwerkprogramma)	24%	32%	44%
L - Verruiming van de huidige bevoegdheden van hbo-verpleegkundigen	38%	33%	28%
M - Beter imago van de intramurale ouderenzorg	40%	38%	22%
N - Het openstaan voor verandering binnen het bestaande team voor de toevoeging van een hbo-verpleegkundige in het team	46%	39%	15%

<sup>1</sup> Het totaal aantal respondenten varieert per stelling tussen n=39 en n=48.

<sup>2</sup> Voor deze tabel is de antwoordmogelijkheid 'weet ik niet' buiten beschouwing gelaten. Verschillen tussen mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen zijn getoetst met Fisher's exact testen. Er zijn geen statistisch significante verschillen gevonden ( $p > 0,05$ ). Zie ook bijlage 2 tabel B2.7.

<sup>3</sup> Voor deze categorie zijn de antwoordmogelijkheden 'helemaal eens' en 'eens' samengevoegd.

<sup>4</sup> Voor deze categorie zijn de antwoordmogelijkheden 'helemaal oneens' en 'oneens' samengevoegd.

### 4.3 Sterke kanten van de eigen organisatie en aandachtspunten

Wanneer we de aanwezigheid van deze factoren koppelen aan hoe belangrijk de verpleegkundigen deze vinden ontstaat figuur 4.1. Uit de figuur valt af te lezen dat alle letters (factoren) links van de rode streep door meer dan 75% van de verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg als belangrijk worden gezien, maar waarvan minder dan 50% aangeeft dat deze worden aangeboden door de eigen organisatie.

Sterke kanten van de organisaties zijn factoren die én vaak belangrijk gevonden worden én vaak al (in hoge mate) aanwezig zijn. Dit zijn volgens de verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg:

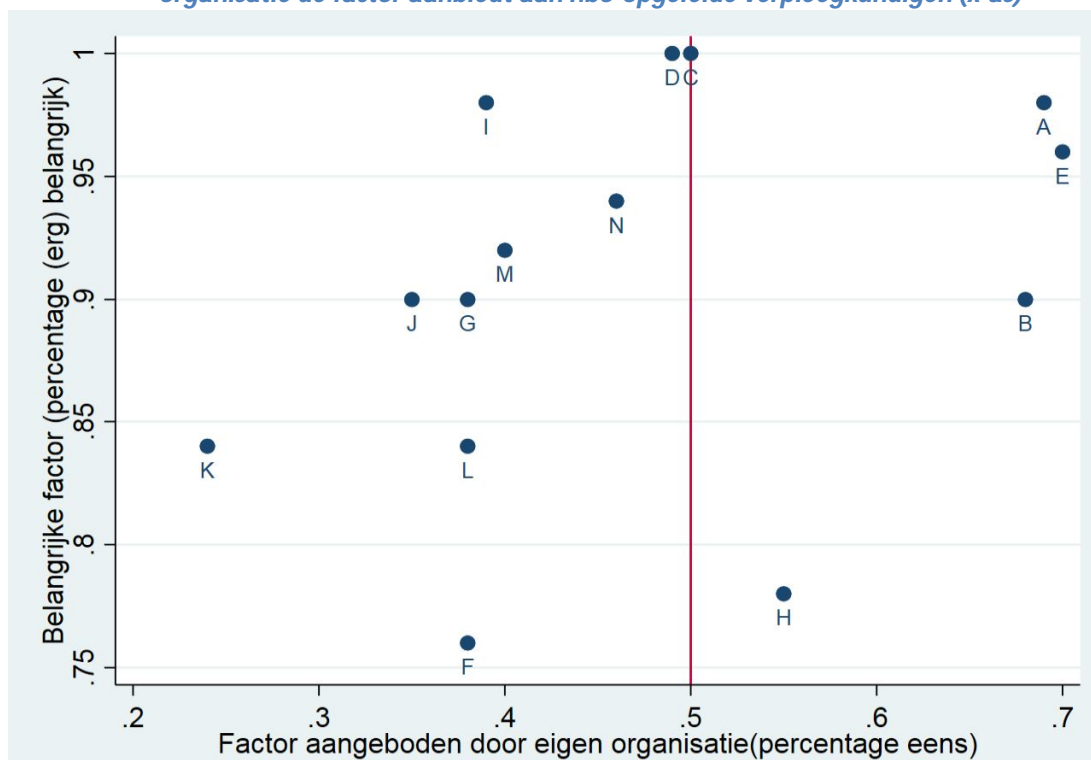
- Inhoudelijk aantrekkelijk werk (A);
- Meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in de organisatie om mee te sparren (E);
- Goede arbeidsomstandigheden (B).

Dat de respondenten aangeven dat er in hun eigen organisatie meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen werken is opmerkelijk gezien het relatief weinig aantal hbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg. Mogelijk berust dit op toeval of hebben de responderende verpleegkundigen, die bijna allemaal op mbo-niveau zijn opgeleid, geen goed beeld van de oorspronkelijke opleiding van hun collega's. We vragen ons dan ook af hoe betrouwbaar dit antwoord is.

Aandachtspunten zijn factoren waar nog winst te behalen is voor de organisatie(s). Zo'n factor wordt én vaak belangrijk gevonden én ontbreekt relatief vaak volgens de verpleegkundigen. Dit geldt in meer of mindere mate voor alle factoren aan de linkerkant van de rode streep van figuur 4.1. De meeste winst in het kader van het aantrekkelijker maken van het werken in de intramurale ouderenzorg voor hbo-opgeleide verpleegkundigen is te behalen bij de volgende vijf factoren:

- In het eerste jaar van de aanstelling extra ondersteuning voor de hbo-opgeleide verpleegkundige (K);
- Kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten (I);
- Stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten in het laatste jaar van hun opleiding (J);
- Extra ondersteuning vanuit het management (G);
- Beter imago van de intramurale ouderenzorg (M).

**Figuur 4.1** Verdeling van factoren op basis van het percentage verpleegkundigen dat de factor (erg) belangrijk vindt (y-as) en het percentage verpleegkundigen dat aangeeft dat de eigen organisatie de factor aanbiedt aan hbo-opgeleide verpleegkundigen (x-as)<sup>1</sup>



<sup>1</sup> De letters verwijzen naar: A = Inhoudelijk aantrekkelijk werk; B = Goede arbeidsomstandigheden; C = Goede voorlichting over het werk in de intramurale ouderenzorg; D = Duidelijke functieomschrijving met de taken van de hbo-opgeleide verpleegkundige; E = Meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in organisatie om mee te sparren; F = Duidelijk onderscheid in taken van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen; G = Extra ondersteuning vanuit het management; H = Duidelijk onderscheid in salarisschalen van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen; I = Kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten; J = Stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten in het laatste jaar van hun opleiding; K = In het eerste jaar van de aanstelling extra ondersteuning voor de hbo-verpleegkundige (bijvoorbeeld inwerkprogramma); L = Verruiming van de huidige bevoegdheden van hbo-verpleegkundigen; M = Beter imago van de intramurale ouderenzorg; N = Het openstaan voor verandering binnen het bestaande team voor de toevoeging van een hbo-verpleegkundige in het team.

## 5 Ervaringen van hbo-verpleegkunde studenten in de intramurale ouderenzorg

*Van de hbo-v studenten die momenteel stage lopen, of recent stage hebben gelopen in de intramurale ouderenzorg heeft 42% een positief, 38% een neutraal en 20% een negatief beeld van de intramurale ouderenzorg. Studenten kozen veelal (63%) niet bewust voor een stageplaats in de intramurale ouderenzorg. De stage-ervaring leidde vaker tot een positiever dan tot een negatiever beeld van de sector.*

*De helft van de studenten vindt dat ze tijdens hun stage geen duidelijk beeld hebben gekregen van wat een hbo-opgeleide verpleegkundige doet in de intramurale ouderenzorg. Ruim een derde (37%) vindt dat school voldoende aandacht besteedt aan het werk in de intramurale ouderenzorg.*

*De grootste groep van de ondervraagde studenten kiest na het afstuderen waarschijnlijk niet voor werk in de intramurale ouderenzorg. Echter drie op de tien studenten die de vragenlijst invulden staan wél open voor werk in de intramurale ouderenzorg. De zes meest belangrijk gevonden factoren die bijdragen aan een keuze voor de intramurale ouderenzorg zijn: kwalitatief goede stageplaatsen, een team dat openstaat voor een hbo-opgeleide verpleegkundige, inhoudelijk aantrekkelijk werk, een duidelijke functieomschrijving, meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen om mee te sparren en goede arbeidsomstandigheden.*

De tweede gegevensbron van dit rapport is een online vragenlijstonderzoek onder hbo-verpleegkunde studenten die stage lopen of hebben gelopen in de intramurale ouderenzorg. Daarmee beantwoorden we de vraag wat er nodig is om te bevorderen dat hbo-v studenten na hun afstuderen in de intramurale ouderenzorg gaan werken.

Paragraaf 5.1 beschrijft het beeld dat de studenten hebben van de intramurale ouderenzorg en of dat naar hun idee is veranderd door de stage in deze sector. Vervolgens gaan we in paragraaf 5.2 in op de ervaren kwaliteit van de stage. Of de hbo-v studenten na hun afstuderen zullen kiezen voor de intramurale ouderenzorg staat centraal in paragraaf 5.3.

### 5.1 Beeld van hbo-verpleegkunde studenten van de intramurale ouderenzorg

Minder dan de helft (42%) van de ondervraagde hbo-v studenten heeft een positief beeld van de intramurale ouderenzorg (tabel 5.1). Bij 38% van hen is dit beeld neutraal en 20% heeft een negatief beeld. Studenten die in het laatste studiejaar kozen voor een stage in deze sector hebben een positiever beeld van de intramurale ouderenzorg, dan zij die in dat studiejaar geen stage lopen in de intramurale ouderenzorg.

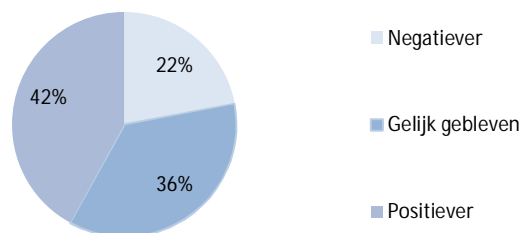
**Tabel 5.1** Het beeld van hbo-verpleegkunde studenten in de intramurale ouderenzorg, uitgesplitst naar wel of geen stage gelopen in de intramurale ouderenzorg in het laatste studiejaar (% studenten, n=149)<sup>1</sup>

	Wel stage gelopen in de intramurale ouderenzorg in het laatste studiejaar (n=31)	Geen stage gelopen in intramurale ouderenzorg in het laatste studiejaar (n=118)	Totaal (n=149)
Positief	65%	36%	42%
Neutraal	23%	42%	38%
Negatief	13%	22%	20%

<sup>1</sup> Fisher's exact test p=0,020.

Voor de meeste studenten (64%) geldt dat de stage, ongeacht in welk studiejaar, in de intramurale ouderenzorg ervoor heeft gezorgd dat hun beeld van de intramurale ouderenzorg veranderd is: veelal ten positieve (42%), soms ten negatieve (22%) (figuur 5.1). De rest (36%) van de studenten heeft aangegeven dat de stage hun beeld niet veranderde<sup>3</sup>.

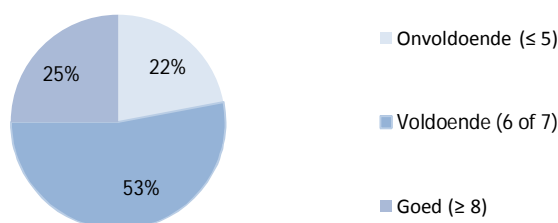
**Figuur 5.1** Door studenten ervaren invloed van de stage op het beeld van de intramurale ouderenzorg (% studenten, n=149)



## 5.2 Stage in de intramurale ouderenzorg

Gemiddeld waarderen hbo-v studenten hun stage, ongeacht in welk studiejaar deze plaatsvond, in de intramurale ouderenzorg met een 6,4 (standaarddeviatie 1,59). In termen van rapportcijfers waardeert meer dan de helft (53%) hun stage als voldoende (figuur 5.2). Een kwart van hen waardeert de stage als goed en door 22% wordt de stage met een onvoldoende becijferd.

**Figuur 5.2** Waardering van de stageplaats (% studenten, n=209)



<sup>3</sup> Ook voor de werkzame verpleegkundigen is nagegaan of een stage-ervaring in de intramurale ouderenzorg heeft geleid tot een ander beeld van de intramurale ouderenzorg dan voor hen die geen stage-ervaring hebben opgedaan. Dit is niet het geval gebleken. Hierbij dient de kanttekening te worden gemaakt dat de ondervraagde verpleegkundigen een gemiddelde leeftijd van 45,3 jaar hebben en dus waarschijnlijk langer geleden stage hebben gelopen.

Tabel 5.2 beschrijft stellingen over de voorbereidingen op de stageplaats en de aansluiting tussen opleiding en stageplaats. Studenten worden naar hun ervaring op school weinig voorbereid op de stage en weinig gestimuleerd om stage in de intramurale ouderenzorg te lopen. Ruim een derde (37%) vindt dat school voldoende aandacht besteedt aan het werk in de intramurale ouderenzorg.

Opvallend is dat de meeste (63%) hbo-v studenten niet bewust kozen voor een stageplek in de intramurale ouderenzorg, slechts 25% had hier wel bewust voor gekozen. Iets meer dan de helft van de hbo-v studenten (53%) geeft aan dat zij, ondanks de stage, geen duidelijk beeld kregen van het werk als hbo-opgeleide verpleegkundige in de intramurale ouderenzorg. Slechts één op de drie studenten (33%) kreeg daar wel een duidelijk beeld van.

**Tabel 5.2 Voorbereidingen op een stage in de intramurale ouderenzorg en de aansluiting tussen opleiding en stageplek (% studenten, n=209)<sup>1</sup>**

In hoeverre ben je het eens met elke uitspraak?	Mee eens <sup>2</sup>	Niet mee eens, niet mee oneens	Niet mee eens <sup>3</sup>
Op school krijg ik een goed beeld van het werk in de intramurale ouderenzorg	34%	26%	39%
Docenten op de opleiding zijn enthousiast over de intramurale ouderenzorg	34%	30%	36%
Ik kon kiezen uit voldoende stageplaatsen in de intramurale ouderenzorg	34%	23%	43%
Ik heb bewust gekozen voor een stageplek in de intramurale ouderenzorg	25%	12%	63%
Tijdens mijn stage kreeg ik een duidelijk beeld van het werk als hbo-opgeleide verpleegkundige in de intramurale ouderenzorg	33%	13%	53%
De inhoud van mijn stage en wat ik leerde op school sloten goed op elkaar aan	30%	35%	34%
School besteedt voldoende aandacht aan het werk in de intramurale ouderenzorg	37%	29%	33%

<sup>1</sup> Het totaal aantal respondenten varieert per stelling tussen n=207 en n=209.

<sup>2</sup> Voor deze categorie zijn de antwoordmogelijkheden 'helemaal mee eens' en 'mee eens' samengevoegd.

<sup>3</sup> Voor deze categorie zijn de antwoordmogelijkheden 'helemaal niet mee eens' en 'niet mee eens' samengevoegd.

### 5.3 Afgestudeerd en dan?

Bijna een vijfde (18%) van de ondervraagde studenten wil na het afstuderen in de intramurale ouderenzorg gaan werken, en een kleine groep (11%) wil dit waarschijnlijk ook maar twijfelt nog (tabel 5.3). De meerderheid (64%) kiest (waarschijnlijk) voor werk elders.

**Tabel 5.3 Intentie van hbo-verpleegkunde studenten om na het afstuderen in de intramurale ouderenzorg gaan werken (% studenten, n=207)**

Wil je na je afstuderen in de intramurale ouderenzorg gaan werken?	Totaal (n=207)
Ja, zeker wel	18%
Ja, maar ik twijfel nog	11%
Nee maar ik twijfel nog	23%
Nee, zeker niet	41%
Ik weet het nog niet	7%

Evenals de reeds werkende hbo-opgeleide verpleegkundigen (zie paragraaf 4.1) gaven de studenten aan welke factoren kunnen bijdragen aan de keuze om in de intramurale ouderenzorg te werken (tabel 5.4). Zes van de veertien genoemde factoren worden door de meerderheid 'erg' belangrijk gevonden. Twee derde vindt kwalitatief goede stageplaatsen (69%), een team dat openstaat voor een hbo-opgeleide verpleegkundige (69%), inhoudelijk aantrekkelijk werk (66%) en een duidelijke functieomschrijving (65%) erg belangrijk. Een ruime helft vindt het daarnaast erg belangrijk dat er meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen om mee te sparren (55%) en goede arbeidsomstandigheden (52%) aanwezig zijn.

**Tabel 5.4** Factoren die ertoe kunnen bijdragen dat een hbo-opgeleide verpleegkundige na het afstuderen kiest voor het werk in de intramurale ouderenzorg (% studenten, n=165)<sup>1</sup>

	Niet zo belangrijk	Belangrijk	Erg belangrijk
Inhoudelijk aantrekkelijk werk	1%	33%	66%
Goede arbeidsomstandigheden	1%	48%	52%
Goede voorlichting over het werk in de intramurale ouderenzorg	13%	59%	28%
Duidelijke functieomschrijving met de taken van de hbo-opgeleide verpleegkundige	2%	33%	65%
Meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in organisatie om mee te sparren	11%	35%	55%
Duidelijk onderscheid in taken van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen	16%	42%	42%
Extra ondersteuning vanuit het management	16%	57%	27%
Duidelijk onderscheid in salarisschalen van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen	16%	48%	35%
Kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten	1%	30%	69%
Stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten in het laatste jaar van hun opleiding	20%	45%	35%
In het eerste jaar van de aanstelling extra ondersteuning voor de hbo-verpleegkundige (bijvoorbeeld inwerkprogramma)	8%	55%	38%
Verruiming van de huidige bevoegdheden van hbo-verpleegkundigen	14%	48%	38%
Beter imago van de intramurale ouderenzorg	13%	43%	44%
Het openstaan voor verandering binnen het bestaande team voor toevoeging van een hbo-verpleegkundige in het team	1%	30%	69%

<sup>1</sup> Het totaal aantal respondenten varieert per factor tussen n=164 en n=165.

Indien de studenten 'inhoudelijk aantrekkelijk werk' als (erg) belangrijk hadden aangevinkt, werd met een open vraag gevraagd wat zij hieronder verstaan. In totaal hebben 148 studenten dit toegelicht. Veel genoemd was het woord uitdaging, net als het uitvoeren van complexere taken en het hebben van ruimte voor kwaliteitsverbetering, de cliënt en/of persoonlijke ontwikkeling en scholing. Ook vaak genoemd is het hebben van een overstijgende rol, een variatie aan taken, een duidelijk takenpakket en het werken op (hbo-)niveau. Een dergelijke open vraag om toelichting is ook gesteld aan de studenten die de arbeidsomstandigheden als (erg) belangrijk aankruisten. Deze vraag is door 132 studenten beantwoord met als veel voorkomende antwoorden: een goed salaris, de aanwezigheid van de juiste middelen, het hebben van ruimte en tijd, een niet te hoge werkdruk, voldoende personeel, een duidelijke functieomschrijving en een prettig team en werksfeer.



## 6 Conclusie

Het doel van het onderzoek was nagaan in hoeverre de intramurale ouderenzorg een aantrekkelijke werkplek is voor hbo-opgeleide verpleegkundigen en hbo-v studenten en hoe de aantrekkelijkheid bevorderd kan worden. Het onderzoek bestond uit twee online vragenlijstonderzoeken: één onder hbo- en mbo-opgeleide verpleegkundigen, en één onder studenten van de hbo-verpleegkunde opleiding die stage liepen in de intramurale ouderenzorg.

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de vier onderzoeksvragen beantwoord en gaan we nader in op de betekenis van de resultaten.

### *De ervaren toegevoegde waarde van een hbo-opgeleide verpleegkundige*

De eerste onderzoeksvraag betreft de vraag wat hbo- of mbo-opgeleide verpleegkundigen die nu al in de intramurale ouderenzorg werken ervan vinden als er meer hbo-opgeleide verpleegkundigen komen. De resultaten wijzen erop dat dit toegejuicht wordt. Vrijwel alle (87%) ondervraagde verpleegkundigen vinden een hbo-opgeleide verpleegkundige van toegevoegde waarde. Ook de mbo-opgeleide verpleegkundigen verwachten veelal (83%) dat een verpleegkundige op hbo-niveau een toegevoegde waarde kan hebben in de intramurale ouderenzorg. Al langer wordt gepleit voor meer verpleegkundigen met een hbo-opleiding in de ouderenzorg (Hamers, 2011). Dit onderzoek laat zien dat de ondervraagde verpleegkundigen uit de intramurale ouderenzorg dit onderschrijven.

### *Beeld van de intramurale ouderenzorg*

De tweede onderzoeksvraag betreft het beeld dat verpleegkundigen hebben van het werken in de intramurale ouderenzorg. Verpleegkundigen die werkzaam zijn in de intramurale ouderenzorg hebben een overwegend positief beeld, terwijl dit minder positief is voor de verpleegkundigen die elders werken. Slechts 15% van de verpleegkundigen buiten de intramurale ouderenzorg heeft een positief beeld van die sector, terwijl 35% een negatief beeld heeft.

Ook beantwoordden de verpleegkundigen vragen over aspecten van het werk in de intramurale ouderenzorg: welk beeld hebben zij daarvan? Veel verpleegkundigen, ook degenen die elders werken, zien aantrekkelijke kanten van de inhoud van het werk. Zo vinden zij het (in werkelijkheid of potentieel) aantrekkelijk om bezig te zijn met mensen met complexe zorgvragen, ethische problemen, en de kwaliteit van leven van bewoners. Bijbehorende taken, die onderdeel van het expertisegebied van de geriatrieverpleegkundige zijn (V&VN, 2016), vinden veel verpleegkundigen ook aantrekkelijk. Echter, ruim de helft van de verpleegkundigen die elders werken (57%) denkt dat het werk binnen een verpleeghuissetting onaantrekkelijk is. Een kwart (26%) lijkt het werken met cliënten met afnemende cognitieve en communicatieve vermogens onaantrekkelijk. Deze twee aspecten zijn in veel gevallen onlosmakelijk verbonden met de intramurale ouderenzorg. Dat impliceert dat het werk in de intramurale ouderenzorg voor veel hbo-opgeleide verpleegkundigen die momenteel elders werken nauwelijks aantrekkelijker gemaakt kan worden.

In tegenstelling tot de inhoud van het werk worden de arbeidsomstandigheden vaker als onaantrekkelijk ervaren. Er zijn geen arbeidsomstandigheden die door een grote meerderheid (dat wil zeggen door minimaal 75% van de verpleegkundigen) aantrekkelijk worden gevonden, ook niet door de verpleegkundigen binnen de intramurale ouderenzorg. Relatief aantrekkelijke arbeidsomstandigheden zijn de bij- en nascholingsmogelijkheden (71% van degenen uit de intramurale ouderenzorg en 25% van degenen die elders werken geven dit aan), het werken in zelfsturende teams (resp. 47% en 42%) en de onregelmatigheidstoeslag (resp. 43% en 25%). Arbeidsomstandigheden waar men het meest negatief over



is betreffen de personele bezetting (64% en 85%) en het salaris in de intramurale ouderenzorg (27% en 57%).

Dat ook degenen uit de intramurale ouderenzorg relatief vaak onaantrekkelijke arbeidsomstandigheden noemen kan een signaal zijn dat verpleegkundigen lastig voor langere tijd aan de organisatie te binden zijn. Verbetering van deze arbeidsomstandigheden lijkt niet alleen belangrijk in het licht van het aantrekken van nieuw verpleegkundig personeel, maar ook voor het behoud van de verpleegkundigen die nu in de intramurale ouderenzorg werken. De extra budgetten die momenteel beschikbaar zijn gesteld voor extra personeel kunnen daarbij mogelijk helpen.

#### *Keuze van hbo-opgeleide verpleegkundigen voor de intramurale ouderenzorg*

Ook vroegen we verpleegkundigen en hbo-v studenten rechtstreeks naar factoren die ertoe bij kunnen dragen dat een hbo-opgeleide verpleegkundige kiest voor de intramurale ouderenzorg (onderzoeksvraag 3). Een meerderheid vindt een duidelijke functieomschrijving met de taken van de hbo-opgeleide verpleegkundige, inhoudelijk aantrekkelijk werk, de aanwezigheid van meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in de organisatie om mee te sparren en een beter imago van de intramurale ouderenzorg erg belangrijk. Een duidelijke functieomschrijving kan het werken met lager opgeleide collega's mogelijk ook aantrekkelijker maken voor de hbo-opgeleide verpleegkundige. Uit dit onderzoek bleek dat slechts 40 procent van de hbo-opgeleide verpleegkundigen die elders werken het momenteel aantrekkelijk vindt om met verzorgenden, helpenden en/of zorgassistenten te werken.

Het blijkt dat de door verpleegkundigen als belangrijk ervaren factoren die ertoe bijdragen dat een verpleegkundige kiest voor werk in de intramurale ouderenzorg nog niet altijd duidelijk aanwezig lijken te zijn binnen de organisaties van de ondervraagde verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg. Zo zijn de ondersteuning in het eerste jaar van de aanstelling, kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-v studenten, stageplaatsen voor hbo-v studenten in het laatste jaar van hun opleiding, extra ondersteuning vanuit het management, en een beter imago van de intramurale ouderenzorg nog voor verbetering vatbaar. Als het beleid binnen de instellingen zich vooral hierop richt zou er, gezien vanuit de verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg, relatief de meeste winst te halen zijn in het aantrekken van nieuwe verpleegkundigen.

Tweederde van de verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg vond dat hun organisatie voor een hbo-opgeleide verpleegkundige inhoudelijk aantrekkelijk werk had, met meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in de organisatie, en goede arbeidsomstandigheden. De laatste twee factoren zijn opmerkelijke bevindingen en lastig te duiden. Er zijn voor zover ons bekend geen openbare landelijke cijfers over de spreiding van de hbo-opgeleide verpleegkundigen over de organisaties in de intramurale ouderenzorg. Ook is tweederde van de verpleegkundigen uit de intramurale ouderenzorg van mening dat zij goede arbeidsomstandigheden hebben. Hieruit kunnen we concluderen dat zij op hoofdlijnen de arbeidsomstandigheden als bevredigend ervaren, maar op aspecten (zoals de hierboven genoemde personele bezetting) niet. Bij de duiding van deze bevindingen moet in ogenschouw worden genomen dat 27% van de groep hbo-opgeleid en 73% mbo-opgeleid was.

#### *Stage-ervaringen in de intramurale ouderenzorg van hbo-verpleegkunde studenten*

Onderzoeksvraag 4, ten slotte, betrof het beeld van hbo-v studenten die stage hebben gelopen in de intramurale ouderenzorg. Zij hebben veelal een positief (42%) of neutraal (38%) beeld van de intramurale ouderenzorg. Studenten kozen veelal (63%) niet bewust voor een stageplaats in de intramurale ouderenzorg. De stage-ervaring leidde vaker tot een positiever dan tot een negatiever beeld van de sector. Stages in de intramurale ouderenzorg blijken dus een positieve invloed te hebben op de beeldvorming.

Daarnaast valt op dat de studenten een positiever beeld van de intramurale ouderenzorg hebben dan de hbo-opgeleide verpleegkundigen die buiten de intramurale ouderenzorg werken: slechts 15% van hen heeft een positief beeld, tegen 42% van de studenten. Een eventuele nieuwe instroom van hbo-opgeleide verpleegkundigen is waarschijnlijk vooral te verwachten vanuit de groep pas afgestudeerden. Drie op de tien studenten die de vragenlijst invulden staan namelijk open voor werk in de intramurale ouderenzorg. Achttien procent geeft aan 'zeer zeker' in de intramurale ouderenzorg te willen werken. Dit komt overeen met cijfers uit onderzoek onder hbo-verpleegkunde studenten in Groningen en Drenthe: 16% noemde de intramurale ouderenzorg als één van de twee sectoren waar ze het liefst wilden werken (de Vries e.a., 2016).

De helft van de ondervraagde studenten (53%) vindt dat zij tijdens de stage geen goed beeld kregen van het werk van de hbo-opgeleide verpleegkundige in de intramurale ouderenzorg. Ruim een derde (37%) vindt dat de opleiding voldoende aandacht besteedt aan het werk in de intramurale ouderenzorg. Ook ander onderzoek liet zien dat de opleiding de intramurale ouderenzorg minder positief belicht dan de ziekenhuizen en de geestelijke gezondheidszorg (de Vries e.a., 2016). Maar liefst een kwart (22%) van de studenten beoordeelde hun stage met een onvoldoende. De gemiddelde waardering van de studenten kwam hiermee uit op een rapportcijfer van een 6,4. Om na te gaan of dit een hoge of lage waardering van de stageplaats is, is informatie ingewonnen over de gemiddelde stagebeoordelingen van studenten. Uit het Nationaal Stage Onderzoek Studenten uit 2014 onder 3172 studenten van alle opleidingsniveaus blijkt dat de hbo-studenten hun stage gemiddeld met een 7,4 beoordeelde (Stageplaza, 2014). Hierbij is geen uitsplitsing naar het type opleiding gemaakt. Wanneer we deze 7,4 echter als referentie-cijfer hanteren duidt dit erop dat de huidige stageplaatsen van hbo-v studenten in de intramurale ouderenzorg, en de voorbereiding daarop vanuit school, verbeterd kunnen worden. Ook de resultaten van het onderzoek onder de verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg lieten zien dat de kwaliteit van de stageplaatsen verbetering behoeft.

De zes factoren die de hbo-v studenten het vaakst belangrijk vonden voor een keuze na hun afstuderen voor de intramurale zorg zijn: kwalitatief goede stageplaatsen, een team dat openstaat voor een hbo-opgeleide verpleegkundige, inhoudelijk aantrekkelijk werk, een duidelijke functieomschrijving, meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen om mee te sparren en goede arbeidsomstandigheden. Deels overlappen ze daarmee met de mening van verpleegkundigen. Een meerderheid van zowel de studenten als verpleegkundigen benadrukt dat het belangrijk is om inhoudelijk aantrekkelijk werk te bieden. Een duidelijke functieomschrijving met de taken van een hbo-opgeleide verpleegkundige en meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in de organisatie vinden studenten en verpleegkundigen belangrijk.

In ander onderzoek bleek dat lang niet in alle zorgorganisaties in de intramurale ouderenzorg is nagedacht over de positionering van hbo-opgeleide verpleegkundigen waardoor het moeilijk is een hbo-verpleegkundige voor langere tijd te behouden (Kalverda, 2016; Lovink e.a., 2017). De aanbeveling van Lovink et al. (2017) in dit kader sluiten hierop aan. Zij pleiten onder andere voor een verruiming van de bevoegdheden van hbo-opgeleide verpleegkundigen, de inrichting van een functiehuis en een goede inbedding van de verpleegkundige functies in de organisatie. Het Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg stelt dat iedere organisatie een welbewuste keuze moet maken voor de optimale personeelssamenstelling in de organisatie (Zorginstituut Nederland, 2017). Zoals eerder vermeld is dit echter sterk afhankelijk van de context van de desbetreffende organisatie (Damen e.a., 2015; Hamers e.a., 2017).

De ondervraagde verpleegkundigen vinden het daarnaast belangrijk dat het imago van de intramurale ouderenzorg verbetert, iets wat de studenten minder vaak benadrukken. De ondervraagde studenten, daarentegen, leggen meer (dan de verpleegkundigen) nadruk op goede arbeidsomstandigheden, goede stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten, en een team dat openstaat voor toevoeging van een hbo-opgeleide verpleegkundige.

Samenvattend zijn er veel mogelijkheden om meer hbo-opgeleide verpleegkundigen te interesseren voor de intramurale ouderenzorg. Naar ons weten is dit het eerste onderzoek waar op brede schaal zowel verpleegkundigen als hbo-v studenten bevroegd zijn over het beeld en de aantrekkelijkheid van de intramurale ouderenzorg. Het wijst in de richting dat de aankomende hbo-opgeleide verpleegkundigen open staan voor werk in de intramurale ouderenzorg.

## Literatuur

- ActiZ, BTN, V&VN. Toewerken naar voldoende gekwalificeerde verpleegkundigen in de wijkverpleging. 'Normen voor indiceren en organiseren van verpleging en verzorging'. Afspraken voor de overgangperiode 2015, 2016 en 2017. Utrecht: ActiZ, BTN, V&VN, 2014.
- Aiken, L.H., Sloane, D.M., Bruyneel, L., Van den Heede, K., Griffiths, P. e.a. Nurse staffing and education and hospital mortality in nine European countries: a retrospective observational study. *The Lancet* 2014;383(9931):1824–1830.
- Backhaus, R., Verbeek, H., Van Rossum, E., Capezuti, E., Hamers, J.P.H. Baccalaureate-educated Registered Nurses in nursing homes: Experiences and opinions of administrators and nursing staff. *Journal of Advanced Nursing* 2018;74(1):75-88.
- Berenschot. Aan het werk voor een betere arbeidsmarkt in de zorg! Rapport over het terugbrengen van de tekorten aan verpleegkundigen en verzorgenden. Utrecht: Berenschot, 2017.
- Damen, N., Koopmans, L., Van de Steeg, L., Wagner, C. Evaluatieonderzoek Proeftuinen Ouderenzorg: lerende teams in de ouderenzorg. Utrecht: NIVEL, 2015.
- De Veer, A.J.E., Hermans, S., Op het Veld, A. Kansen voor stagiairs in de zorg. Utrecht: NIVEL, AEF, 2011.
- De Veer, A.J.E., Verkleij, K.A.M., Peeters, J.M., Francke, A.L. Naar een toekomst met meer wijkverpleegkundigen? De aantrekkelijkheid van het werken in de thuiszorg en het doorstromen van MBO- naar HBO-Verpleegkunde. Utrecht: NIVEL, 2016.
- De Vries, S., Kleinhuis, S., Hospes, M., Dollekamp, S.H.J. Het imago van de zorg door de ogen van hbo-verpleegkundigen in opleiding in de provincies Groningen en Drenthe. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 2016.
- Hamers, J.P.H. De intramurale ouderenzorg: nieuwe leiders, nieuwe kennis, nieuwe kansen. Maastricht: Maastricht University, 2011.
- Hamers, J.P.H., Backhaus, R., Beerens, H.C., Van Rossum, E., Verbeek, H. Meer is niet per se beter: De relatie tussen personele inzet en kwaliteit van zorg in verpleeghuizen. Maastricht: Maastricht University, 2016.
- Hamers, J.P.H., Backhaus, R., De Boer, B.S., Van Rossum, E., Schols, J.M.G.A., Verbeek, H. Review Leidraad Verantwoorde Personeelssamenstelling. Maastricht: Maastricht University, 2017.
- Joldersma, C., Laarman-Wierenga, M., Brink, M. Arbeid in Zorg en Welzijn 2016 Eindrapport. Onderzoeksprogramma Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn. Den Haag: CAOP, Kiwa Carity, 2017. *Geraadpleegd via: <https://www.azwinfo.nl/handlers/ballroom.ashx?function=download&id=244>*.
- Kalverda, M. Inzet HBO-Verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg. Utrecht: Actiz, Hogeschool Utrecht, 2016.
- Lovink, M., Van Vught, A., Van den Brink, G., Laurant, M. Taakherschikking in de ouderenzorg: kansen, belemmeringen en effecten. Nijmegen: Radboudumc, IQ Healthcare, HAN, 2017.
- Maurits, E.E.M., De Veer, A.J.E., Spreeuwenberg, P., Francke, A.L. De aantrekkelijkheid van werken in de zorg 2015: cijfers en trends. Utrecht: NIVEL, 2016.
- Ministerie van VWS. Brief van Staatssecretaris M.J. van Rijn aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Hervorming Langdurige Zorg: naar een waardevolle toekomst. Den Haag: VWS, 25 april 2013 (Kenmerk 114352-103091-LZ).
- Ministerie van VWS. Brief van Staatssecretaris M.J. van Rijn aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Gezamenlijke arbeidsmarktagenda ouderenzorg. Den Haag: VWS, 7 april 2017 (Kenmerk 1099684-161508-MEVA).

Stageplaza. Nationaal Stage Onderzoek Studenten 2014. Culemborg: Stageplaza, 2014.

Van der Windt, W., Bloemendaal, I. Toekomstverkenning voor de branche Verpleging en verzorging: Vraag en aanbod van verplegend en verzorgend personeel 2015-2019. Den Haag: CAOP, Kiwa Carity, 2015.

Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland (V&VN). Expertisegebied geriatrieverpleegkundige. Utrecht: V&VN, 2016. *Geraadpleegd via:*  
<https://www.venvn.nl/Portals/1/Nieuws/2016%20Documenten/Expertisegebied%20geriatrieverpleegkundige.pdf>

Zorginstituut Nederland. Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg: Samen leren en verbeteren. Diemen: Zorginstituut Nederland, 2017.

Zorginnovatieplatform (ZIP). ZIP-advies: Zorg voor mensen, mensen voor de zorg. 2009. *Geraadpleegd via:*  
[https://www.zorgvoorinnoveren.nl/uploads/media/Factsheet\\_Arbeidsmarktadvies\\_1.pdf](https://www.zorgvoorinnoveren.nl/uploads/media/Factsheet_Arbeidsmarktadvies_1.pdf)

## Bijlage 1: Methode vragenlijstonderzoeken

Er is gebruik gemaakt van twee manieren van dataverzameling:

- Een online vragenlijstonderzoek onder verpleegkundigen van het NIVEL Panel Verpleging & Verzorging.
- Een online vragenlijstonderzoek onder hbo-verpleegkunde studenten die stage lopen of recent stage hebben gelopen in de intramurale ouderenzorg.

Beide vragenlijstonderzoeken worden in deze bijlage achtereenvolgens beschreven.

### 1. Online vragenlijstonderzoek onder verpleegkundigen

#### a. Vragenlijst

**De vragenlijst bestond grotendeels uit voorgestructureerde vragen en bevatte de volgende onderdelen:**

- Het beeld dat verpleegkundigen hebben van de intramurale ouderenzorg. De verpleegkundigen vroegen we of ze een positief, neutraal, of negatief beeld hebben van de intramurale ouderenzorg en welke associaties zij hebben bij de intramurale ouderenzorg.
- Aspecten die werken in de intramurale ouderenzorg aantrekkelijk en onaantrekkelijk maken. Er werden 28 aspecten onderscheiden die te maken hadden met de doelgroep (5 aspecten), omgeving waarin de verpleegkundige werkt (4 aspecten), taak en inhoud van het werk (11 aspecten), en de arbeidsomstandigheden (8 aspecten).  
De aspecten over de doelgroep, omgeving van het werk en taak en inhoud van het werk taak, zijn afgeleid van het expertisegebied van de geriatrieverpleegkundige en de volgende CanMEDSrollen: zorgverlener (8 aspecten), communicator (2 aspecten), samenwerkingspartner (4 aspecten), reflectieve professional (1 aspect), gezondheidsbevorderaar (1 aspect), organisator (1 aspect) en kwaliteitsbevorderaar (3 aspecten) (V&VN, 2016).  
De vragen over arbeidsomstandigheden zijn gebaseerd op publicaties over welke arbeidsomstandigheden belangrijk gevonden worden door zorgverleners (Maurits e.a., 2015, Zorginnovatieplatform, 2009).
- Bereidheid om in de intramurale ouderenzorg te gaan werken.
- De rol van hbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg.
- Aspecten die ertoe bijdragen dat een hbo-opgeleide verpleegkundige kiest voor werken in de intramurale ouderenzorg. Er werden 14 aspecten onderscheiden. De aspecten over de inhoud van het werk, verruiming van de huidige bevoegdheden van hbo-opgeleide verpleegkundigen en het imago van de intramurale ouderenzorg zijn gebaseerd op *Taakherschikking in de ouderenzorg; kansen, belemmeringen en effecten* (Lovink e.a., 2017). De factoren over arbeidsomstandigheden, aanwezigheid van een sparringpartner op hbo-niveau, voldoende en kwalitatief goede stageplaatsen, ondersteuning van de hbo-verpleegkundige door middel van bijvoorbeeld een inwerkprogramma en ondersteuning vanuit het management zijn gebaseerd op het adviesrapport *De intramurale ouderenzorg, inzet HBO verpleegkundigen* (Kalverda, 2016). De factoren over een duidelijke functieomschrijving met de taken van de hbo-opgeleide verpleegkundige, duidelijk onderscheid tussen hbo-mbo opgeleide verpleegkundigen, en het open staan voor verandering en ondersteuning binnen het bestaande team voor de toevoeging van een hbo-verpleegkundige in het team zijn gebaseerd op het artikel *Baccalaureate-educated Registered Nurses in nursing homes: Experiences and opinions of administrators and nursing staff* (Backhaus e.a., 2018).

De validiteit van de vragenlijst is getest door de vragenlijst voor te leggen aan drie inhoudsexperts (een onderzoeker, een verpleegkundige, en een beleidsmedewerker). Nadat de vragenlijst op grond van hun reactie is aangepast, is de vragenlijst voorgelegd aan acht verpleegkundigen. Zij bekeken de begrijpelijkheid en volledigheid van de vragen. Aan de hand van deze testfase is de vragenlijst nogmaals aangepast.

## **b. Procedure**

Voor dit onderzoek hebben we via een mail verpleegkundigen uit het Panel Verpleging & Verzorging benaderd. De mail bevatte een link naar de online vragenlijst. Na één en na drie weken is er een herinneringsmail gestuurd. Onder de personen die de vragenlijst invulden zijn 10 cadeaubonnen van 20 euro verloot.

## **c. Benaderde verpleegkundigen**

De vragenlijst was bedoeld voor hbo- en mbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg en voor hbo-opgeleide verpleegkundigen buiten de intramurale ouderenzorg en is uitgezet onder deelnemers van het NIVEL Panel Verpleging & Verzorging (V&V) ([www.nivel.nl/panelvenv](http://www.nivel.nl/panelvenv)). Het Panel V&V verzamelt op landelijk niveau informatie over de meningen en ervaringen van zorgverleners over beroepsinhoudelijke onderwerpen, arbeidsomstandigheden en werkbeleving. Het Panel V&V bestaat uit ongeveer 2000 verpleegkundigen, verzorgenden en agogisch begeleiders die regelmatig vragenlijsten invullen. Deelnemers van het Panel werken in de directe cliëntenzorg in de thuiszorg, ziekenhuizen, de GGZ, zorg voor mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking, intramurale ouderenzorg, huisartsenpraktijken of gezondheidscentra. Het NIVEL beheert het Panel V&V. Om representatief te blijven worden regelmatig nieuwe deelnemers geworven. Dit gebeurt veelal in samenwerking met het 'Onderzoeksprogramma Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn'.

Er zijn 1115 paneldeelnemers benaderd; te weten alle verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg, een ziekenhuis, de Geestelijke gezondheidszorg (GGZ), een thuiszorgorganisatie, of een huisartsenpraktijk.

Uit deze groep selecteerden we alle verpleegkundigen met een hbo-verpleegkunde opleiding en alle verpleegkundigen met een mbo-verpleegkunde opleiding werkzaam in de intramurale ouderenzorg. In totaal behoorden 425 benaderde mensen niet tot de doelgroep van het onderzoek; veelal (95%) mbo-opgeleide verpleegkundigen die niet werkzaam waren in de intramurale ouderenzorg. Het netto aantal benaderde personen is daarmee 690.

## **d. Respons**

Van de 690 terecht benaderde paneldeelnemers hebben 356 paneldeelnemers een vragenlijst terug gestuurd (een bruto respons van 52%). Hiervan waren 40 vragenlijst niet of nauwelijks ingevuld. Het aantal vragenlijsten wat geschikt was voor analyses is 316 (netto respons 46%).

Tabel B1.1. beschrijft de kenmerken van de verpleegkundigen die een vragenlijst hebben ingevuld. De meeste verpleegkundigen (83%) werkten buiten de intramurale ouderenzorg. De verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg waren overwegend mbo-opgeleid (40 van de 55 is 73%). De groep hbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg is met 15 personen klein.

**Tabel B1.1 Achtergrondkenmerken respondenten vragenlijst onder panel deelnemers**

	Respondenten Panel V&V (n=316)
<b>Geslacht</b>	
Vrouw	86% (n=273)
Man	14% (n=43)
<b>Leeftijd</b>	
<i>Gemiddelde leeftijd</i>	<i>45,3 jaar</i>
<30 jaar	16% (n=51)
31 tot 40 jaar	20% (n=63)
41 tot 50 jaar	21% (n=65)
51 tot 60 jaar	34% (n=108)
> 60 jaar	9% (n=29)
<b>Opleidingsniveau - sector</b>	
Mbo-verpleegkundige in de intramurale ouderenzorg	13% (n=40)
Hbo-verpleegkundige in de intramurale ouderenzorg	5% (n=15)
Hbo- verpleegkundige elders	83% (n=261)
<b>Werktijd in uren</b>	
<i>Gemiddelde uren per week</i>	<i>28,8 uur (n=310)</i>
<b>Jaren werkervaring</b>	
<i>Gemiddelde werkervaring</i>	<i>19,1 jaar (n=309)</i>

## 2. Online vragenlijstonderzoek onder hbo-v studenten

### a. Vragenlijst

**De vragenlijst bestond grotendeels uit voorgestructureerde vragen en bevatte de volgende onderdelen:**

- Het beeld dat studenten die stage lopen/liepen in de intramurale ouderenzorg hebben van de intramurale ouderenzorg. De student vroegen we of ze een positief, neutraal, of negatief beeld hebben van de intramurale ouderenzorg en welke associaties zij hebben bij de intramurale ouderenzorg
- De waardering die de studenten hebben voor hun stage in de intramurale ouderenzorg
- Aspecten rondom stage lopen in de intramurale ouderenzorg (Heeft de student bewust gekozen voor stage lopen in de intramurale ouderenzorg? Waren er voldoende stageplaatsen? Sluiten de inhoud van stage en kennis van school goed op elkaar aan? Kreeg de student tijdens de stage een goed beeld van het werk in de intramurale ouderenzorg?). Deze vragen zijn gebaseerd op het adviesrapport *De intramurale ouderenzorg, inzet HBO verpleegkundigen* (Kalverda, 2016).
- Aandacht voor werk in de intramurale ouderenzorg (Krijgt de student op school een goed beeld van de intramurale ouderenzorg? Zijn docenten op de opleiding enthousiast over de intramurale ouderenzorg? Besteedt school voldoende aandacht aan het werk in de intramurale ouderenzorg?). Deze vragen zijn gebaseerd op het rapport *aan het werk voor een betere arbeidsmarkt in de zorg!* (Berenschot, 2017).
- Bereidheid om na afstuderen in de intramurale ouderenzorg te gaan werken.
- Aspecten die er toe bijdragen dat een hbo-opgeleide verpleegkundige na het afstuderen kiest voor werken in de intramurale ouderenzorg. Deze vraag is identiek aan de vraag in de vragenlijst voor verpleegkundigen.



De validiteit van de vragenlijst is getest door de vragenlijst voor te leggen aan drie inhoudsexperts (een onderzoeker, een verpleegkundige, en een beleidsmedewerker). Nadat de vragenlijst op grond van hun reactie is aangepast, is de vragenlijst voorgelegd aan twee studenten van de hbo-verpleegkunde opleiding. Zij bekeken de begrijpelijkheid en volledigheid van de vragen. Aan de hand van deze testfase is de vragenlijst nogmaals aangepast.

#### **b. Procedure**

Omdat het Panel V&V alleen afgestudeerde verpleegkundigen bevat hebben we de werving van hbo-v studenten gedaan via de paneldeelnemers en social media. Alle verpleegkundigen en verzorgenden uit het Panel V&V die in de intramurale ouderenzorg werken ontvingen een mail met een link naar de online vragenlijst voor studenten. In de mail werd hen gevraagd deze door te sturen naar een stagiair binnen hun organisatie. Daarnaast is de link naar de vragenlijst via diverse groepen op Facebook, LinkedIn en Twitter verstuurd en is het platform van de campagne *Daar Zit Meer Achter* ([www.daarzitmeerachter.nl](http://www.daarzitmeerachter.nl)) gebruikt om het bericht te verspreiden. Omdat de link niet persoonsgebonden was, was er een mogelijkheid dat deelnemers de vragenlijst meerdere keren zouden invullen. Omdat dit tot een verstoring van de resultaten kan leiden heeft een medewerker van het ondersteuningscluster van het NIVEL dit gecontroleerd door middel van het IP adres. Hier zijn geen bijzonderheden uit naar voren gekomen. De vragenlijst heeft 2,5 week online gestaan en is daarna offline gehaald.

#### **c. Benaderde studenten**

Voor deze vragenlijst zochten we hbo-verpleegkunde studenten die in het studiejaar 2016-2017 of 2017-2018 stage lopen/ hebben gelopen in de intramurale ouderenzorg. Het is onbekend hoeveel studenten de vragenlijst onder de aandacht hebben gekregen, dus is het niet mogelijk een aantal benaderde studenten te noemen.

#### **d. Respons**

Er zijn 341 vragenlijsten terug gestuurd. Hiervan bleken er 47 niet tot de doelgroep van het onderzoek te horen en 85 de vragenlijst niet of nauwelijks te hebben ingevuld. Het aantal vragenlijsten wat geschikt was voor analyse is 209. De achtergrondkenmerken van de studenten staan beschreven in tabel B1.2.

**Tabel B1.2**     *Achtergrondkenmerken respondenten vragenlijst onder hbo-v studenten in de intramurale ouderenzorg*

	Respondenten studenten (n=209)
<b>Geslacht</b>	
Vrouw	96% (n=201)
Man	4% (n=8)
<b>Leeftijd</b>	
<i>Gemiddelde leeftijd</i>	<i>24,2 jaar</i>
<20 jaar	37% (n=78)
21-25 jaar	38% (n=79)
>25 jaar	25% (n=52)
<b>Stagesituatie</b>	
Momenteel loop ik stage in de intramurale ouderenzorg	31% (n=65)
Stage gelopen in het studiejaar 2017-2018	4% (n=9)
Stage gelopen in het studiejaar 2016-2017	65% (n=135)
<b>Studiejaar laatst gevolgde stage</b>	
Stage in het eerste studiejaar	20% (n=41)
Stage in tussenliggende studie jaren	62% (n=130)
Stage in het laatste studiejaar	18% (n=38)

## Bijlage 2: Resultaten vragenlijstonderzoek - Paneldeelnemers

**Tabel B2.1** *Het beeld van verpleegkundigen van de intramurale ouderenzorg, uitgesplitst naar geen/in eerdere studiejaar/in het laatste studiejaar stage gelopen in de intramurale ouderenzorg (% verpleegkundigen, n=310)<sup>1</sup>*

Beeld	Stage in intramurale ouderenzorg in het laatste studiejaar (n=33)	Stage in intramurale ouderenzorg in eerdere studiejaar (n=170) <sup>2</sup>	Geen stage in intramurale ouderenzorg (n=107)
Positief	36%	21%	22%
Neutraal	27%	51%	47%
Negatief	36%	29%	31%

<sup>1</sup> Geen statistisch significante verschillen tussen geen, in het laatste studie jaar of in eerdere studiejaar stage gelopen.

<sup>2</sup> Hier zijn de antwoord categorieën 'stage in het eerste jaar' en 'stage in de tussenliggende jaren' samengevoegd.

**Tabel B2.2** *Het beeld van verpleegkundigen van de intramurale ouderenzorg in relatie tot hun leeftijd, uitgesplitst naar leeftijdscategorieën (% verpleegkundigen, n=314)<sup>1</sup>*

Beeld	30 jaar of jonger (n=51)	31-50 jaar (n=127)	>50 jaar (n=136)
Positief	24%	19%	26%
Neutraal	43%	52%	43%
Negatief	33%	29%	30%

<sup>1</sup> Geen statistisch significante verschillen tussen de leeftijdscategorieën.

**Tabel B2.3** *Aantrekkelijkheid van het werk in de intramurale ouderenzorg volgens verpleegkundigen, uitgesplitst naar verpleegkundigen wel/niet werkzaam in de intramurale ouderenzorg (io) (% verpleegkundigen, n=316)<sup>1,2</sup>*

Aspecten	Aantrekkelijk	Neutraal	On-aantrekkelijk
<b>Doelgroep</b>			
<b>Werken met kwetsbare ouderen, vaak ouder dan 80 jaar<sup>3</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=54)	81%	19%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=261)	53%	30%	18%
- Totaal (n=315)	58%	28%	15%
<b>Clënten met complexe zorgvragen, multimorbiditeit en polyfarmacie</b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	84%	16%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=260)	75%	18%	8%
- Totaal (n=315)	76%	17%	6%
<b>Clënten met afnemende cognitieve en communicatieve vermogens (bijvoorbeeld met dementie)<sup>4</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	67%	33%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=258)	37%	37%	26%
- Totaal (n=313)	42%	36%	21%

- tabel B2.3 wordt vervolgd -

Aspecten	Aantrekkelijk	Neutraal	On-aantrekkelijk
<b>Clënten met complexe ethische vragen (zoals het al dan niet in- of doorzetten van behandeling, eindeleven-beslissingen)</b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	87%	11%	2%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=261)	74%	22%	4%
- Totaal (n=316)	76%	20%	3%
<b>Clënten waarbij behoud van kwaliteit van leven centraal staat (en niet meer genezing), palliatieve zorg<sup>5</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	95%	5%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=261)	75%	20%	5%
- Totaal (n=316)	79%	17%	4%
<b>Omgeving</b>			
<b>Zorgverlening in een verpleeghuis<sup>6</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	55%	33%	13%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=261)	8%	34%	57%
- Totaal (n=316)	16%	34%	49%
<b>Samenwerking met andere disciplines zoals de specialist ouderengeneeskunde, geestelijk verzorger, paramedici<sup>7</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	91%	9%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=259)	75%	22%	3%
- Totaal (n=314)	78%	19%	3%
<b>Werken met verzorgenden en helpenden/zorgassistenten<sup>8</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	78%	20%	2%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=260)	40%	41%	19%
- Totaal (n=315)	47%	37%	16%
<b>Werken met familie/sociale netwerk van de cliënt</b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	87%	13%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=260)	79%	20%	1%
- Totaal (n=315)	80%	19%	1%
<b>Taak en inhoud van het werk</b>			
<b>Zorg verlenen gericht op functionele en psychosociale welbevinden van cliënt en naasten<sup>9</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	96%	2%	2%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=261)	77%	18%	5%
- Totaal (n=316)	81%	15%	4%
<b>Verantwoordelijk zijn voor totale zorgverlening en continuïteit van de zorg aan de cliënt</b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	93%	7%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=259)	84%	12%	4%
- Totaal (n=314)	85%	11%	3%
<b>Aandacht voor zingevingsvragen, stemmingsstoornissen, angst voor afhankelijkheid en verlies van autonomie<sup>10</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	96%	4%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=260)	74%	18%	8%
- Totaal (n=315)	78%	15%	7%
<b>Het creëren van een sfeer van veiligheid en vertrouwen binnen een afdeling<sup>11</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	98%	2%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=261)	75%	21%	4%
- Totaal (n=316)	79%	17%	3%

- tabel B2.3 wordt vervolgd -

Aspecten	Aantrekkelijk	Neutraal	On-aantrekkelijk
<b>Verantwoordelijk zijn voor de coördinatie van de zorgverlening door de verschillende disciplines en de continuïteit van zorg (regierol)</b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	89%	11%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=259)	82%	15%	3%
- Totaal (n=314)	83%	14%	3%
<b>Als inhoudsdeskundige, coördinator en gespreksleider een rol spelen bij ethische vraagstukken (zoals eindeleven-beslissingen, vrijheidsbeperkingen)</b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	75%	24%	2%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=259)	71%	22%	7%
- Totaal (n=314)	71%	23%	6%
<b>Bijdragen aan zelfmanagement en het voorkomen van fysieke en psychische achteruitgang<sup>12</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	93%	5%	2%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=261)	75%	20%	5%
- Totaal (n=316)	78%	17%	4%
<b>Organiseren van de zorg binnen teams, afdelingen en/of instelling breed (bijvoorbeeld ten behoeve van therapeutisch klimaat, werkklimaat en patiëntveiligheid)<sup>13</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	80%	20%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=258)	65%	25%	10%
- Totaal (n=313)	68%	24%	8%
<b>Bijdragen aan kwaliteitsverbetering in de intramurale ouderenzorg<sup>14</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	93%	5%	2%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=260)	67%	25%	8%
- Totaal (n=315)	72%	21%	7%
<b>Scholing, training en coaching geven aan collega's (zoals vakinhoudelijke bijeenkomsten en werkgroepen)</b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	75%	25%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=260)	71%	23%	7%
- Totaal (n=315)	71%	23%	5%
<b>Studenten in opleiding coachen en begeleiden en hierbij een optimaal leerklimaat realiseren<sup>15</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	91%	9%	0%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=261)	75%	22%	3%
- Totaal (n=316)	78%	20%	2%

<sup>1</sup> Hier is per aspect een Fisher's exact test gedaan naar de samenhang met de mate van (on)aantrekkelijkheid van het betreffende aspect.

<sup>2</sup> Het totaal aantal respondenten varieert per aspect tussen n=313 en n=316.

<sup>3</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>4</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>5</sup> Fisher's exact test p<0,005;

<sup>6</sup> Omdat in het "Expertisegebied Geriatrieverpleegkundige" (V&VN, 2016) wordt gesproken over het verpleeghuis als werkomgeving is deze term in de vragenlijst overgenomen, Fisher's exact test p<0,001; <sup>7</sup> Fisher's exact test p=0,029; <sup>8</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>9</sup> Fisher's exact test p=0,001; <sup>10</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>11</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>12</sup> Fisher's exact test p= 0,012; <sup>13</sup> Fisher's exact test p= 0,011; <sup>14</sup> Fisher's exact test p<0,001 Pearson; <sup>15</sup> Fisher's exact test p=0,042.

**Tabel B2.4 Aantrekkelijkheid van de arbeidsomstandigheden in de intramurale ouderenzorg volgens verpleegkundigen, uitgesplitst naar verpleegkundigen wel/niet werkzaam in de intramurale ouderenzorg (io) (% verpleegkundigen, n=313)<sup>1,2</sup>**

Aspecten	Aantrekkelijk	Neutraal	Onaantrekkelijk
<b>Werktijden (bijvoorbeeld lengte van de dienst en onregelmatigheid)<sup>3</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	40%	49%	11%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=257)	18%	41%	41%
- Totaal (n=312)	22%	43%	36%
<b>Salaris<sup>4</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	11%	62%	27%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=257)	2%	42%	57%
- Totaal (n=312)	3%	45%	52%
<b>Onregelmatigheidstoeslag<sup>5</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=54)	43%	46%	11%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=257)	25%	46%	30%
- Totaal (n=311)	28%	46%	26%
<b>Bij- en nascholingsmogelijkheden<sup>6</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	71%	25%	4%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=258)	25%	47%	28%
- Totaal (n=313)	33%	43%	23%
<b>Doorgroeimogelijkheden<sup>7</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=54)	39%	50%	11%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=255)	15%	38%	47%
- Totaal (n=309)	19%	40%	41%
<b>Personele bezetting (verhouding aantal cliënten en aanwezig personeel)<sup>8</sup></b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	7%	29%	64%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=257)	1%	14%	85%
- Totaal (n=312)	2%	16%	81%
<b>Mogelijkheid om werktijden te kiezen (bijvoorbeeld om af te stemmen op de schooltijden van kinderen, werktijden partner)</b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	24%	44%	33%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=256)	18%	40%	42%
- Totaal (n=311)	19%	41%	40%
<b>Werken met zelfsturende teams</b>			
- Verpleegkundigen werkzaam in de io (n=55)	47%	42%	11%
- Verpleegkundigen elders werkzaam (n=258)	42%	35%	23%
- Totaal (n=313)	43%	36%	21%

<sup>1</sup> Hier is per arbeidsomstandigheid een Fisher's exact test gedaan naar de samenhang met de mate van (on)aantrekkelijkheid van de betreffende arbeidsomstandigheid.

<sup>2</sup> Het totaal aantal respondenten varieert per aspect tussen n=309 en n=313.

<sup>3</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>4</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>5</sup> Fisher's exact test p=0,003; <sup>6</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>7</sup> Fisher's exact test p<0,001; <sup>8</sup> Fisher's exact test p<0,001.

**Tabel B2.5 De aanwezigheid van één of meerdere verpleegkundigen met een hbo-opleiding verpleegkunde in de eigen organisatie volgens mbo-opgeleide verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg (% mbo-verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg, n=40)**

Werken er in uw organisatie één of meerdere verpleegkundigen met een hbo-opleiding verpleegkunde?	Totaal (n=40)
Ja	85%
Ik weet het niet	0%
Nee	15%

**Tabel B2.6** Factoren die volgens verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg ertoe bijdragen dat een hbo-opgeleide verpleegkundige kiest voor het werk in de intramurale ouderenzorg, uitgesplitst naar opleidingsniveau (% verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg, n=51)

Factoren	Niet zo belangrijk	Belangrijk	Erg belangrijk
<b>Inhoudelijk aantrekkelijk werk</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	3%	53%	45%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	0%	23%	77%
- Totaal (n=51)	2%	45%	53%
<b>Goede arbeidsomstandigheden</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	11%	66%	24%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	8%	38%	54%
- Totaal (n=51)	10%	59%	31%
<b>Goede voorlichting over het werk in de intramurale ouderenzorg</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	0%	50%	50%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	0%	54%	46%
- Totaal (n=51)	0%	51%	49%
<b>Duidelijke functieomschrijving met de taken van de hbo-opgeleide verpleegkundige</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	0%	34%	66%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	0%	15%	85%
- Totaal (n=51)	0%	29%	71%
<b>Meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in organisatie om mee te sparren<sup>1</sup></b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	5%	50%	45%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	0%	8%	92%
- Totaal (n=51)	4%	39%	57%
<b>Duidelijk onderscheid zijn in taken van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen<sup>2</sup></b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	29%	61%	11%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	8%	46%	46%
- Totaal (n=51)	24%	57%	20%
<b>Extra ondersteuning vanuit het management</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	11%	66%	24%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	8%	46%	46%
- Totaal (n=51)	10%	61%	29%
<b>Duidelijk onderscheid in salarisschalen van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	26%	61%	13%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	8%	54%	38%
- Totaal (n=51)	22%	59%	20%
<b>Kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	3%	53%	45%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	0%	38%	62%
- Totaal (n=51)	2%	49%	49%

- tabel B2.6 wordt vervolgd -

- vervolg tabel B2.6 -

Factoren	Niet zo belangrijk	Belangrijk	Erg belangrijk
<b>Stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten in het laatste jaar van hun opleiding</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	11%	42%	47%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	8%	38%	54%
- Totaal (n=51)	10%	41%	49%
<b>In het eerste jaar van de aanstelling extra ondersteuning voor de hbo-opgeleide verpleegkundige (bijvoorbeeld inwerkprogramma)<sup>3</sup></b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	21%	63%	16%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	0%	54%	46%
- Totaal (n=51)	16%	61%	24%
<b>Verruiming van de huidige bevoegdheden van hbo-opgeleide verpleegkundigen</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	13%	66%	21%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	23%	54%	23%
- Totaal (n=51)	16%	63%	22%
<b>Beter imago van de intramurale ouderenzorg</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	11%	24%	66%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	0%	31%	69%
- Totaal (n=51)	8%	25%	67%
<b>Het openstaan voor verandering binnen het bestaande team voor de toevoeging van een hbo-opgeleide verpleegkundige in het team</b>			
- Mbo-verpleegkundige (n=38)	8%	53%	39%
- Hbo-verpleegkundige (n=13)	0%	31%	69%
- Totaal (n=51)	6%	47%	47%

<sup>1</sup> Voor deze factor verschillen mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen in de intramurale ouderenzorg significant van elkaar: Fisher's exact test p=0,006.

<sup>2</sup> Idem. Fisher's exact test p=0,022.

<sup>3</sup> Idem. Fisher's exact test p=0,046.

**Tabel B2.7 De aanwezigheid van factoren die potentieel bijdragen aan de keuze van een hbo-opgeleide verpleegkundige voor het werk in de intramurale ouderenzorg volgens verpleegkundigen werkzaam in de intramurale ouderenzorg (% verpleegkundigen dat het (on)eens is met de stelling<sup>1,2</sup>**

Mijn organisatie biedt aan hbo-opgeleide verpleegkundigen	Mee eens <sup>3</sup>	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee oneens <sup>4</sup>
<b>Inhoudelijk aantrekkelijk werk</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=35)	63%	26%	11%
- Hbo- verpleegkundige (n=13)	85%	0%	15%
- Totaal (n=48)	69%	19%	13%
<b>Goede arbeidsomstandigheden</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=34)	74%	24%	3%
- Hbo- verpleegkundige (n=13)	54%	23%	23%
- Totaal (n=47)	68%	23%	9%

- tabel B2.7 wordt vervolgd -



- vervolg tabel B2.7 -

Mijn organisatie biedt aan hbo-opgeleide verpleegkundigen	Mee eens <sup>3</sup>	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee oneens <sup>4</sup>
<b>Goede voorlichting over het werk in de intramurale ouderenzorg</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=31)	61%	35%	3%
- Hbo- verpleegkundige (n=13)	23%	62%	15%
- Totaal (n=44)	50%	43%	7%
<b>Duidelijke functieomschrijving met de taken van de hbo-opgeleide verpleegkundige</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=34)	50%	32%	18%
- Hbo- verpleegkundige (n=13)	46%	15%	38%
- Totaal (n=47)	49%	28%	23%
<b>Meerdere hbo-opgeleide verpleegkundigen in organisatie om mee te sparren</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=34)	68%	24%	9%
- Hbo- verpleegkundige (n=13)	77%	0%	23%
- Totaal (n=47)	70%	17%	13%
<b>Duidelijk onderscheid in taken van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=34)	35%	44%	21%
- Hbo- verpleegkundige (n=13)	46%	23%	31%
- Totaal (n=47)	38%	38%	23%
<b>Extra ondersteuning vanuit het management</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=27)	37%	48%	15%
- Hbo- verpleegkundige (n=12)	42%	50%	8%
- Totaal (n=39)	38%	49%	13%
<b>Duidelijk onderscheid in salarisschalen van mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=30)	53%	40%	7%
- Hbo- verpleegkundige (n=12)	58%	25%	17%
- Totaal (n=42)	55%	36%	10%
<b>Kwalitatief goede stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=34)	47%	35%	18%
- Hbo- verpleegkundige (n=12)	17%	50%	33%
- Totaal (n=46)	39%	39%	22%
<b>Stageplaatsen voor hbo-verpleegkunde studenten in het laatste jaar van hun opleiding</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=32)	41%	34%	25%
- Hbo- verpleegkundige (n=11)	18%	36%	45%
- Totaal (n=43)	35%	35%	30%
<b>In het eerste jaar van de aanstelling extra ondersteuning voor de hbo-opgeleide verpleegkundige (bijvoorbeeld inwerkprogramma)</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=30)	27%	33%	40%
- Hbo- verpleegkundige (n=11)	18%	27%	55%
- Totaal (n=41)	24%	32%	44%

- tabel B2.7 wordt vervolgd -

- vervolg tabel B2.7 -

Mijn organisatie biedt aan hbo-opgeleide verpleegkundigen	Mee eens <sup>3</sup>	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee oneens <sup>4</sup>
<b>Verruiming van de huidige bevoegdheden van hbo-opgeleide verpleegkundigen</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=29)	34%	34%	31%
- Hbo- verpleegkundige (n=10)	50%	30%	20%
- Totaal (n=39)	38%	33%	28%
<b>Beter imago van de intramurale ouderenzorg</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=33)	48%	30%	21%
- Hbo- verpleegkundige (n=12)	17%	58%	25%
- Totaal (n=45)	40%	38%	22%
<b>Het openstaan voor verandering binnen het bestaande team voor de toevoeging van een hbo-opgeleide verpleegkundige in het team</b>			
- Mbo- verpleegkundige (n=33)	48%	36%	15%
- Hbo- verpleegkundige (n=13)	38%	46%	15%
- Totaal (n=46)	46%	39%	15%

<sup>1</sup> Het totaal aantal respondenten varieert per stelling tussen n=39 en n=48.

<sup>2</sup> Voor deze tabel is de antwoordmogelijkheid 'weet ik niet' buiten beschouwing gelaten. Verschillen tussen mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen zijn getoetst met Fisher's exact testen. Er zijn geen statistisch significante verschillen gevonden ( $p > 0,05$ ).

<sup>3</sup> Voor deze categorie zijn de antwoordmogelijkheden 'helemaal eens' en 'eens' samengevoegd.

<sup>4</sup> Voor deze categorie zijn de antwoordmogelijkheden 'helemaal oneens', en 'oneens' en 'neutraal' samengevoegd.

## Bijlage 3: Resultaten vragenlijstonderzoek – hbo-verpleegkunde studenten

**Tabel B3.1** Waardering van de stageplaats, uitgesplitst naar waarderingscategorieën (% studenten, n=209)<sup>1</sup>

Waardering	Totaal (n=209)
Onvoldoende (0-5)	22%
Voldoende (6-7)	53%
Goed (8-10)	25%

<sup>1</sup> Gemiddelde waardering = 6,4 / SD = 1,59.

**Tabel B3.2** Waardering van de stageplaats in relatie tot het meest recente studiejaar van stage lopen (n=209)<sup>1</sup>

Stage	Waardering
Stage in het eerste studiejaar (n=41)	6,46
Stage in studiejaar 2/3 (n=130)	6,22
Stage in het laatste studiejaar (n=38)	6,97

<sup>1</sup> Anova toets toont significant verschil  $p=0,0364$ . Hierbij geldt dat de waardering significant positiever is wanneer de student stage heeft gelopen in het laatste jaar ten opzichte van studenten die stage liepen in studiejaar 2 of 3.

**Tabel B3.3** Het beeld van hbo-verpleegkunde studenten in de intramurale ouderenzorg van de intramurale ouderenzorg (% studenten, n=149)

Beeld	Totaal (n=149)
Positief	42%
Neutraal	38%
Negatief	20%

**Tabel B3.4** Het beeld van hbo-verpleegkunde studenten in de intramurale ouderenzorg, uitgesplitst naar het meest recente studiejaar waarin de stage was (% studenten, n=149)<sup>1</sup>

Beeld	Stage in eerste studiejaar (n=30)	Stage in studiejaar 2/3 (n=88)	Stage in het laatste studiejaar (n=31)
Positief	40%	34%	65%
Neutraal	47%	41%	23%
Negatief	13%	25%	13%

<sup>1</sup> Fisher's exact test  $p=0,042$ .

**Tabel B3.5** *Het beeld van hbo-verpleegkunde studenten in de intramurale ouderenzorg, uitgesplitst naar wel of geen stage gelopen in het laatste studiejaar (% studenten, n=149)<sup>1</sup>*

Beeld	Wel stage gelopen in de intramurale ouderenzorg in het laatste studiejaar (n=31)	Geen stage gelopen in de intramurale ouderenzorg in het laatste studiejaar (n=118)
Positief	65%	36%
Neutraal	23%	42%
Negatief	13%	22%

<sup>1</sup> Fisher's exact test p=0,020.

**Tabel B3.6** *De verandering van het beeld van hbo- verpleegkunde studenten in de intramurale ouderenzorg van de intramurale ouderenzorg door het lopen van stage (% studenten, n=149)*

Beeld	Totaal (n= 149)
Ja, het is positiever geworden	42%
Ja, het is negatiever geworden	22%
Nee, het is gelijk gebleven	36%

**Tabel B3.7** *De verandering van het beeld van hbo- verpleegkunde studenten in de intramurale ouderenzorg van de intramurale ouderenzorg door het lopen van stage, uitgesplitst naar het studiejaar waarin stage is gelopen (% studenten, n=149)<sup>1</sup>*

Beeld	Stage in de intramurale ouderenzorg in eerste studiejaar (n=30)	Stage in de intramurale ouderenzorg in studiejaar 2/3 (n=88)	Stage in de intramurale ouderenzorg in het laatste studiejaar (n=31)
Ja, het is positiever geworden	50%	38%	45%
Ja, het is negatiever geworden	20%	25%	16%
Nee, het is gelijk gebleven	30%	38%	39%

<sup>1</sup> Geen significante verschillen.

**Tabel B3.8** *De verandering van het beeld van hbo- verpleegkunde studenten in de intramurale ouderenzorg van de intramurale ouderenzorg door het lopen van stage , uitgesplitst naar in wel/geen stage in het laatste studiejaar (% studenten, n=149)<sup>1</sup>*

Beeld	Wel stage gelopen in de intramurale ouderenzorg in het laatste studiejaar (n=31)	Geen stage gelopen in de intramurale ouderenzorg in het laatste studiejaar (n=118)
Ja, het is positiever geworden	45%	41%
Ja, het is negatiever geworden	16%	24%
Nee, het is gelijk gebleven	39%	36%

<sup>1</sup> Geen significante verschillen.